

Ecoline
International

GƏNCƏ ÇİRKAB SU TƏMİZLƏYİCİ QURĞU LAYİHƏSİ, AZƏRBAYCAN

KÖÇÜRÜLMƏ ÇƏRÇİVƏSİ

Dekabr 2025

Ecoline
International

GƏNCƏ ÇİRKAB SU TƏMİZLƏYİCİ QURĞU LAYİHƏSİ, AZƏRBAYCAN

KÖÇÜRÜLMƏ ÇƏRÇİVƏSİ

Hazırlanıb:

Ecoline
International

integra
CONSULTING

Crowe

Ecoline International Ltd.
(Sofiya, Bolqarıstan)

Direktor: Dr. Tatyana Strijova
Mob.: +359 876 630 522

E-poçt: info@ecoline-int.org

Integra Consulting Ltd.
(Praqa, Çex Respublikası)

İcraçı tərəfdaş: Martin
Smutný
Mob.: +420 724 110 779

E-poçt:
martin.smutny@integracom.s.
com

ABAK-Az Crowe Ltd.
(Bakı, Azərbaycan)

Direktor: Zamin
Hüseynov
Tel.: +994 12 492 7856
Mob.: +99450 326 7448

E-poçt:
abak@crowe.az

ilə əməkdaşlıqla.

Təqdim edildiyi qurum:

Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB)

Azərbaycan Dövlət Su Ehtiyatları Agentliyi (ADSEA)

Ecoline
International

SƏNƏDİN HAZIRLANMASI VƏ TƏRTİBATINA DAİR TƏFƏRRÜATLAR:

Versiya	Nəşr tarixi	Təsviri
1	29 sentyabr 2025-ci il	AYİB və Sifarişçi tərəfindən nəzərdən keçirilməsi üçün ilkin layihə versiyası (ADSEA)
2	5 dekabr 2025-ci il	İkinci Layihə Hesabatı – AYİB və Sifarişçi tərəfindən baxılması, tərcümə edilməsi və ictimaiyyətə təqdim olunması üçün

İXTİSARLARIN SİYAHISI

ADSEA	Azərbaycan Dövlət Su Ehtiyatları Agentliyi
AZN	Azərbaycan manatı
ƏMS	Ətraf mühit və sosial
AYİB	Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı
ƏMTQ	Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi
ƏMSTQ	Ətraf Mühitə və Sosial Sahəyə Təsirin Qiymətləndirilməsi
ƏMSS	Ətraf Mühitə və Sosial Siyasəti
AI	Avropa İttifaqı
QHT	Geyri-Hökumət Təşkilatı
LTET	Layihədən təsirlənən ev təsərrüfatı
LTS	Layihədən təsirlənən şəxs
ƏE	Əhali Ekvivalenti
LİV	Layihə İdarəetmə Vahidi
PT	Performans Tələbi (AYİB-in)
AR	Azərbaycan Respublikası
KÇ	Köçürülmə çərçivəsi
KP	Köçürülmə Planı
TCP	Tərəfdaşlarının Cəlb edilməsi Planı
SMZ	Sanitar Mühafizə Zonası
ÇSTQ	Çirkab Su Təmizləyici Qurğusu

LÜĞƏT

Məcburi Köçürülmə	<p>Layihə ilə bağlı torpaq əldə edilməsi və ya torpaq və ya təbii resurslara çıxışın məhdudlaşdırılması nəticəsində yaranan təsirlər. "Məcburi köçürülmə" çərçivəsində əhatə olunan təsirlər həm fiziki köçürülməni (köçürülmə və ya yaşayış yerinin itirilməsi), həm də iqtisadi köçürülməni (aktivlərin və ya aktivlərə çıxışın itirilməsi nəticəsində gəlir mənbələrinin və ya yaşayış vasitələrinin itirilməsi) əhatə edir.</p> <p>Köçürülmə <i>məcburi</i> sayılır, əgər təsirlənmiş şəxslər və ya icmalar torpaq əldə edilməsinə qarşı çıxmaq hüququna malik deyillər (məsələn, dövlətin mülkiyyət hüququ əsasında zəbt və ya razılaşdırılmış müqavilələrdə, alıcı zəbt hüququna müraciət edə bilər).</p>
Layihədən təsirlənən şəxs (LTŞ)	Fiziki və ya iqtisadi köçürülmə yaşayan şəxs və ya müəssisə.
Layihədən təsirlənən ev təsərrüfatı (LTET)	Fiziki və ya iqtisadi köçürülmə yaşayan ev təsərrüfatı.
Son Tarix	Layihə sahəsində torpaq sahələrinin istifadəsi və ya işğalı ilə bağlı olaraq sakinlərin / istifadəçilərin Layihədən Təsirlənən Şəxs (LTŞ) kateqoriyasına daxil olmaq hüququnun müəyyən edildiyi tarix. Başqa sözlə, bu, kompensasiya hüququ üçün son müddətdir.
Kompensasiya	Layihə tərəfindən əldə ediləcək və ya təsirlənəcək aktiv üçün nağd və ya əvəzində ödənilən məbləğ. Bu, adətən bütün kompensasiyanı, o cümlədən əvəzləyici torpaq və yaşayış sahələrinin təmin edilməsini əhatə edir. Aydınlıq üçün, kompensasiya yalnız aktiv itkisi kontekstində istifadə olunmalıdır və aktiv itkisi ilə birbaşa əlaqəsi olmayan narahatlıqlar üçün ödənilən müavinələri və ya gəlir bərpası fəaliyyətlərini əhatə etməməlidir.
Əvəzləyici Dəyər	Aktivin əvəz olunması üçün kifayət qədər kompensasiya təmin edən qiymətləndirmə üsulu, həmçinin aktivin əvəzlənməsi ilə əlaqəli bütün əməliyyat xərcləri. Funksional bazarlar mövcud olduqda, əvəzləmə dəyəri müstəqil və səlahiyyətli daşınmaz əmlak qiymətləndirməsi əsasında müəyyən olunan bazar dəyəri və əməliyyat xərclərini əhatə edir. Funksional bazarlar mövcud olmadıqda, əvəzləmə dəyəri alternativ üsullarla müəyyən edilə bilər, məsələn, torpaq və ya məhsuldar aktivlər üçün məhsul dəyərinin hesablanması, tikinti üçün əvəzləyici material və işçi qüvvəsinin amortizasiyasız dəyəri və əməliyyat xərcləri. Fiziki köçürülmə nəticəsində yaşayış yerinin itirilməsi halında, əvəzləmə dəyəri ən azı icmanın minimum keyfiyyət və təhlükəsizlik standartlarına uyğun mənzil əldə etməyə və ya tikməyə kifayət etməlidir. Əvəzləmə dəyərinin müəyyənləşdirilməsi üsulu sənədləşdirilməli və müvafiq köçürülmə planlaşdırma sənədlərinə daxil edilməlidir. Əməliyyat xərclərinə inzibati rüsumlar, qeydiyyat və ya mülkiyyət haqqı, məqbul daşınma xərcləri və təsirlənmiş şəxslərə tətbiq olunan oxşar xərclər daxildir. Yüksək inflyasiya və ya kompensasiya məbləğlərinin hesablanması ilə ödəniş arasında uzun müddət olduqda, planlaşdırılmış kompensasiya dərəcələrinin yenilənməsi tələb oluna bilər.
Müavinət	Aktiv itkisi xaricindəki itkilər və ya köçürülmə ilə bağlı xərclər üçün ödənilən nağd məbləğ. Məsələn, layihə torpaq əldə etməsi nəticəsində köçürülməli olan LTŞ-lara "nəqliyyat müavinəti" ödənilə bilər.
Hüquqların təmin edilməsi	LTŞ-ların itkilərinin təbiətinə əsasən nağd və ya əvəzində kompensasiya, gəlir bərpası, köçürmə yardımı, gəlir əvəzləmə və köçürülmə daxil olmaqla bir sıra tədbirlər.
Şikayət Mexanizmi	Qanun və AYİB tələbləri, yerli qaydalar və ya inzibati qərarlar əsasında təsis edilmiş proses, mülkiyyət sahibləri və digər LTŞ-ların torpaq əldə edilməsi, kompensasiya və ya köçürülmənin digər aspektləri ilə bağlı məsələləri həll etməsinə imkan verir.
Ev təsərrüfatı	Bütün şəxslərdən ibarət olan və bir sosial vahid kimi birlikdə yaşayan ev təsərrüfatı (adətən yemək xərclərini paylaşırlar). Onlar siyahıyaalınma zamanı müəyyən edilir və Layihə çərçivəsində kompensasiya, bərpa və yardım almaq üçün tanınma və legitimlik

	qazandıqlarını təsdiq edən vasitədir.
Dolanışiq	Fərdlərin, ailələrin və icmaların həyatlarını təmin etmək üçün istifadə etdikləri bütün vasitələr, məsələn, əmək haqqı; müəssisə və ya məhsul, mal, sənətkarlıq və xidmətlərin satışından əldə olunan nağd gəlir; torpaq və ya obyektlərin kirayəsi; məhsuldan və ya heyvandarlıqdan gəlir, məhsul və ya heyvandarlıq istehsalında pay; mübadilə və ya barter üçün istifadə olunan öz istehsalı məhsullar; öz istehlakına yönəlmiş məhsullar; təbii və ya ümumi resurslardan əldə olunan qida, material, yanacaq və şəxsi və ya ev təsərrüfatı istifadəsi üçün mallar; pensiyalar və müxtəlif dövlət ödənişləri.
Dolanışığın bərpası	Layihə təsirlənmiş şəxslərin gəlirlərini layihədən əvvəlki səviyyəyə bərpa etmək üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi ödənişlər və ya fəaliyyətlər. Gəlirin bərpası kompensasiyadan fərqləndirilməlidir. Adətən, gəlirin bərpası tədbirləri nağd və ya digər ödənişlərlə yanaşı, təlim, kənd təsərrüfatı dəstəyi və ya biznesin inkişafı kimi dəstək fəaliyyətlərini əhatə edir.
Çətin vəziyyətdə olan və ya həssas şəxslər və ya qruplar	Layihənin təsirlərindən daha çox mənfi təsirlənmə ehtimalı olan və ya layihənin faydalarından istifadədə digərlərinə nisbətən daha məhdud imkanlara malik şəxslər/qruplar. Bu şəxslər əsas məsləhətləşmə prosesində tam iştirak edə bilməyə və ya istisna edilə bilərlər və buna görə xüsusi tədbirlər və ya dəstək tələb oluna bilər. Yaş, yaşlılar və azyaşlılar, ailələrindən, icmadan və ya asılı olduqları şəxslərdən ayrı düşmə hallarını nəzərə almaq vacibdir.
Həssas ev təsərrüfatı	Köçürülmə nəticəsində nisbətən daha çox təsirlənə bilən və ya əlavə marjinalaşma riski ilə üzləşə biləcək ev təsərrüfatı, məsələn, yoxsulluq səviyyəsinin altında yaşayan ev təsərrüfatı; iki nəfərdən az yetkin gəlir sahibi olan qadın başçılıq ev təsərrüfatı; 18 yaşından kiçik dörd və daha çox uşağı olan böyük ev təsərrüfatı; əlil üzvləri olan ev təsərrüfatı; ailə dəstəyi olmayan yaşlılar.
Hüquqi status qazanması mümkün olan LTŞ	Təsirlənmiş torpaq və/və ya yaxınlıqdakı obyekt üzərində qeydiyyatdan keçmiş mülkiyyət və digər hüquqları olmayan, lakin qanun çərçivəsində (o cümlədən milli qanunlarda tanınan adət və ənənəvi hüquqlar) bu hüquqları əldə etməyə hüququ olan LTŞ.
Hüquqi status qazanması mümkün olmayan LTŞ	Təsirlənmiş torpaq və yaxınlıqdakı obyekt üzərində heç bir qanuni hüquqa və iddiaya malik olmayan və istifadə etdiyi sahə üçün qanuni hüquq əldə edə bilməyən LTŞ.

MÜNDƏRİCAT

1	GİRİŞ	9
2	TƏKLİF EDİLƏN LAYİHƏNİN İCMALI VƏ ZAMAN CƏDVƏLİ	10
2.1	LAYİHƏ OBYEKTƏLƏRİ	10
2.2	ƏLAQƏLİ OBYEKTƏLƏR	12
2.3	FİZİKİ VƏ İQTİSADI KÖÇÜRÜLMƏNİ MİNİMUMA ENDİRMƏK ÜÇÜN LAYİHƏ HƏLLƏRİ	13
2.4	LAYİHƏNİN ZAMAN CƏDVƏLİ BARƏDƏ GÖSTƏRİCİ MƏLUMAT	13
3	HÜQUQİ VƏ SİYASƏT ÇƏRÇİVƏSİ.....	13
3.1	AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI (AR) MİLLİ QANUNVERİCİLİYİ.....	13
3.2	AYİB TƏLƏBLƏRİ	16
3.3	UYĞUNSUZLUQLARIN TƏHLİLİ.....	16
4	LAYİHƏNİN TORPAQ TƏLƏBLƏRİ VƏ POTENSİAL KÖÇÜRÜLMƏ TƏSİRLƏRİ.....	22
4.1	İLKİN TORPAQ İSTİFADƏ VƏZİYYƏTİ	22
4.2	FİZİKİ KÖÇÜRÜLMƏ TƏSİRLƏRİ	23
4.3	İQTİSADI KÖÇÜRÜLMƏ TƏSİRLƏRİ	23
5	KOMPENSASIYA VƏ DOLANIŞIĞIN BƏRPASI STRATEGİYASI.....	24
5.1	ƏSAS PRİNSİPLƏR	24
5.2	KOMPENSASIYAYA UYGUNLUQ ÜÇÜN SON TARİX	25
5.3	İLKİN HÜQUQ CƏDVƏLİ	25
6	İCTİMAİ MÜZAKİRƏ, TƏRƏFDAŞLARIN CƏLB EDİLMƏSİ VƏ İŞTİRAKI, HƏMÇİNİN SƏNƏDLƏRİN AÇIQLANMASI	29
6.1	GİRİŞ.....	29
6.2	KÖÇÜRÜLMƏ ÇƏRÇİVƏSİNİN (KÇ) HAZIRLANMASI ZAMANI APARILMIŞ MƏSLƏHƏTLƏŞMƏLƏR	29
6.3	KÇ ÜZRƏ PLANLAŞDIRILAN MƏLUMAT AÇIQLAMASI VƏ MƏSLƏHƏTLƏŞMƏLƏR	30
6.4	KÖÇÜRÜLMƏ PLANI (KP) ÇƏRÇİVƏSİNDƏ TƏRƏFDAŞLARIN CƏLB EDİLMƏSİ VƏ MƏSLƏHƏTLƏŞMƏLƏR	30
7	ŞİKAYƏT MEXANİZMİ.....	31
8	MƏSULİYYƏTLƏR, İCRA MEXANİZMLƏRİ VƏ BÜDCƏ.....	33
8.1	ROLLAR VƏ MƏSULİYYƏTLƏR	33
8.2	ZAMAN CƏDVƏLİ	35
8.3	BÜDCƏ	35
9	MONİTORİNG VƏ HESABATLIQ	36
9.1	DAXİLİ MONİTORİNG.....	36
9.2	LAYİHƏNİN İCRASINA DÖVLƏT ORQANLARI VƏ AYİB TƏRƏFİNDƏN NƏZARƏT	36
9.3	KÖÇÜRÜLMƏ PLANININ İCRASININ YEKUN HESABATI	37

ŞƏKİL VƏ CƏDVƏLLƏRİN SİYAHISI

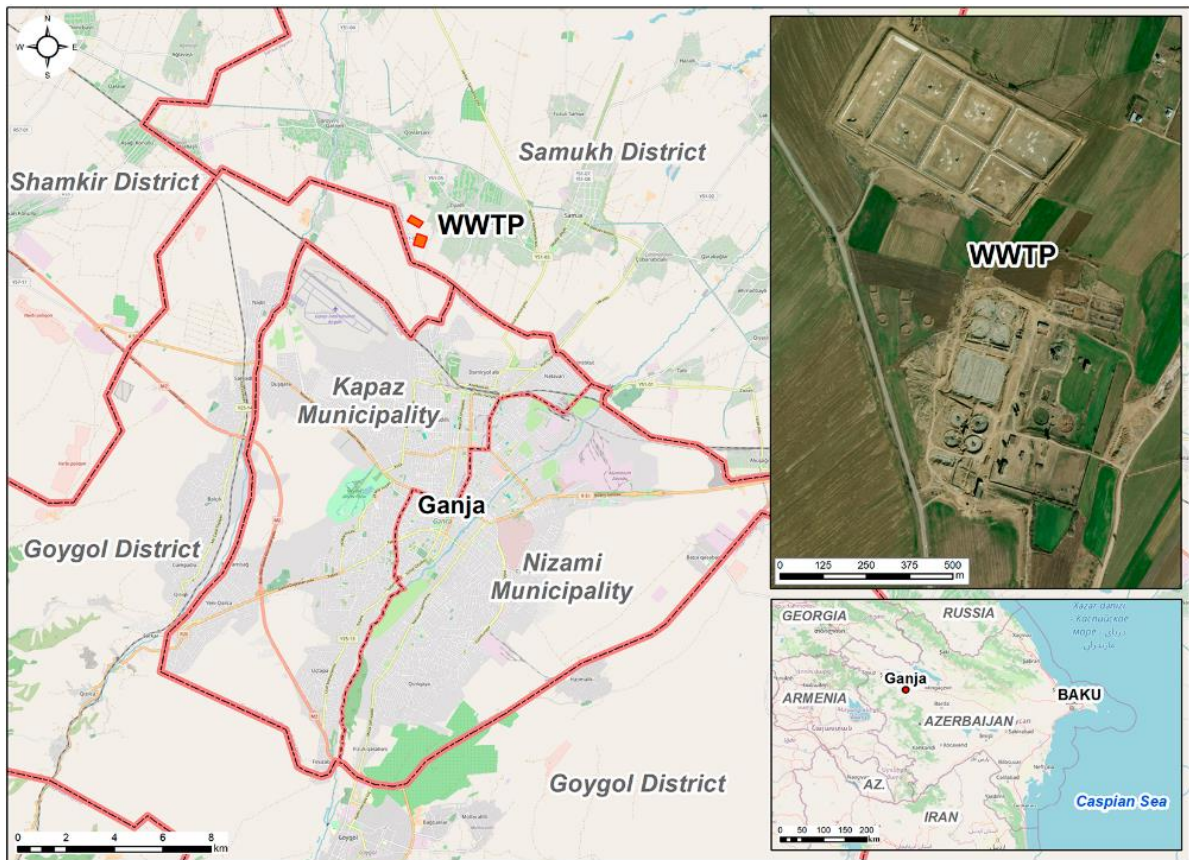
Cədvəl 1. Köçürülmə Uyğunsuzluqları Təhlili: AR Qanunvericiliyi ilə AYİB Torpaq Əldə Etmə Tələbləri ilə müqayisədə	17
Cədvəl 2. Kompensasiya və Dolanışığın Bərpası Yardımı üzrə İlk Hüquqlar Cədvəli	26
Cədvəl 3. KÇ/KP üçün Təşkilati Tənzimləmələr	33
Cədvəl 4. KP üçün Təxmini İcrası Cədvəli.....	35
Şəkil 1. Gəncə ÇSTQ sahəsinin yeri	9
Şəkil 2. Gəncə ÇSTQ sahəsinin kadastr xəritəsi (mövcud infrastrukturun yerini xəritədə göstərilmişdir), ADSEA tərəfindən təqdim olunub (2025).....	11
Şəkil 3. ÇSTQ-dən Qoşqarçay çayına mümkün axıntı suyu boru xətti marşrutu.....	12
Şəkil 4. ÇSTQ üçün torpaq, axıntı suları üçün iki alternativ marşrut və yaxın yaşayış məntəqələri	22
Şəkil 5. Layihə üzrə Şikayətlərin Həlli Prosesi Cədvəli	33

1 GİRİŞ

Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB və ya Bank) Gəncə Çirkab Su Təmizləmə Qurğusunun (ÇSTQ) (Layihə) tikintisi üçün Azərbaycan Dövlət Su Ehtiyatları Agentliyinə (ADSEA və ya Sifarişçi) maliyyə təminatının verilməsini nəzərdən keçirir. Təklif olunan Layihə, Gəncə Yaşıl Şəhər Fəaliyyət Planı çərçivəsində həyata keçirilən geniş Gəncə Su və Çirkab Sularının İdarəetmə Layihəsinin və Prioritet İnvestisiya Proqramının komponentlərindən biridir.¹

Gəncə şəhəri Azərbaycanın üçüncü böyük şəhəridir və təxminən 330,663² nəfər əhalisi vardır. Şəhərdə Çirkab Su Təmizləmə Qurğusu (ÇSTQ) mövcud deyil və onun kanalizasiya şəbəkəsi köhnəlmişdir. Layihənin məqsədi Gəncə üçün çirkab suların təmizlənməsi həllərinin yaradılması və beləliklə, ətraf mühit və ictimai sağlamlıq vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasıdır. Təklif olunan ÇSTQ Gəncədən 2,3 km şimalda, 1980-ci illərdə tikintisinə başlanmış, lakin tamamlanmamış mövcud ÇSTQ sahəsində yerləşəcəkdir (**Şəkil 1**).

Mənbə: Məsələtçi tərəfindən hazırlanmışdır

Şəkil 1. Gəncə ÇSTQ sahəsinin yeri

ADSEA, dövlətə məxsus müəssisə olaraq, 2023-cü ildə Azərbaycanda bütün su resurslarının idarə olunması və tənzimlənməsini təmin etmək məqsədilə yaradılmışdır. Buna Gəncə şəhərində su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinin işlənməsi, eləcə də tullantı suların yığılması və təmizlənməsi xidmətləri daxildir. ADSEA layihəni Gəncə filialı və Layihə İdarəetmə Vahidi (LİV) vasitəsilə həyata keçirəcək.

¹ AYİB. 2025. GrCF3 W2 - Gəncə Su və Kanalizasiya. <https://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd/55197.html>

² AR Dövlət Statistika Komitəsi. 2024. Azərbaycanın demoqrafik göstəriciləri. https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/?lang=en

ÇSTQ Layihəsi AYİB-in 2019-cu il Ətraf Mühit və Sosial Siyasətinə (ƏMSS)³ əsasən "A" kateqoriyasına daxil edilmişdir. Bu o deməkdir ki, Layihə ətraf mühit və sosial təsirin qiymətləndirilməsinə (ƏMSTQ) və iştirakçı məlumatlandırma və məsləhətləşmə prosesinə tabe olacaq, o cümlədən Layihənin ətraf mühit və sosial sənədlər paketinin 120 günlük açıqlanması nəzərdə tutulur. AYİB Layihənin təsdiqi ilə bağlı qərarını açıqlanma müddəti başa çatdıqdan sonra verəcək.

ƏMSTQ göstərdi ki, ÇSTQ ADSEA-ya məxsus torpaq sahəsində tikiləcək, lakin Layihənin iqtisadi məskunlaşmaya səbəb olması ehtimalı vardır, çünki:

- təklif olunan 4.5 km-lik axıntı suyu boru xətti və onun təhlükəsizlik bufer zonasının, eləcə də çıxış yollarının boyunca aktivlərin itirilməsi,
- ÇSTQ-nin sanitariya mühafizə zonasının (SMZ) daxilində ya aktivlərin itirilməsi, ya da torpaq istifadəsinin məhdudlaşdırılması. SMZ-nin dəqiq ölçüsü Layihənin ilkin inkişaf mərhələsində məlum deyil; bu, detallı layihələndirmə mərhələsində hazırlanacaq SMZ Layihə Sənədində müəyyən ediləcək. SMZ-nin bəzi hissələri ADSEA-ya məxsus torpaqdan kənarda qalarsa, torpaq alınması və ya torpaq istifadəsi məhdudiyyətləri tətbiq oluna bilər.
- torpağın ADSEA-ya məxsus əlavə sahəsinin uzunmüddətli şlam saxlama üçün alınması ehtiyacı, əgər şlam kənd təsərrüfatında təkrar istifadə edilə bilməzsə və ya ADSEA-ya məxsus torpağa yerləşdirilə bilməzsə.
- ADSEA-ya məxsus torpağın otlaq kimi istifadə edilməsi və bu torpaqdakı köhnə tikililərin heyvanlar üçün sığınacaq kimi istifadəsi.

Layihə fiziki məskunlaşmaya səbəb olmayacaq, əgər detallı layihə ƏMSTQ tövsiyələrinə və AYİB PT5 prinsiplərinə uyğun hazırlanarsa (həmçinin **Bənd 2.3**-ə bax) və SMZ ilə bağlı azaltma tədbirləri təmin olunarsa.

Beləliklə, bu sənəd – *Köçürülmə Çərçivəsi* ("KÇ") – Layihə obyektləri (və məlum olduğu qədər əlaqəli obyektlər) ilə bağlı gələcək torpaq əldə etmə, kompensasiya və dolanışığın bərpası fəaliyyətləri üçün prinsipləri müəyyən etmək və rəhbərlik təmin etmək məqsədilə hazırlanmışdır. Çərçivə tətbiq olunan AYİB tələblərinə və milli qanunvericiliyə uyğun tərtib edilmişdir (Bənd 3). Bu sənəd Layihə üçün Köçürülmə Planının (KP) hazırlanması üçün əsas təşkil edir. Çərçivə ətraf mühit və sosial paketinin bir hissəsini təşkil edir və 120 gün müddətinə açıqlanacaq.

2 TƏKLİF EDİLƏN LAYİHƏNİN İCMALI VƏ ZAMAN CƏDVƏLİ

2.1 Layihə obyektləri

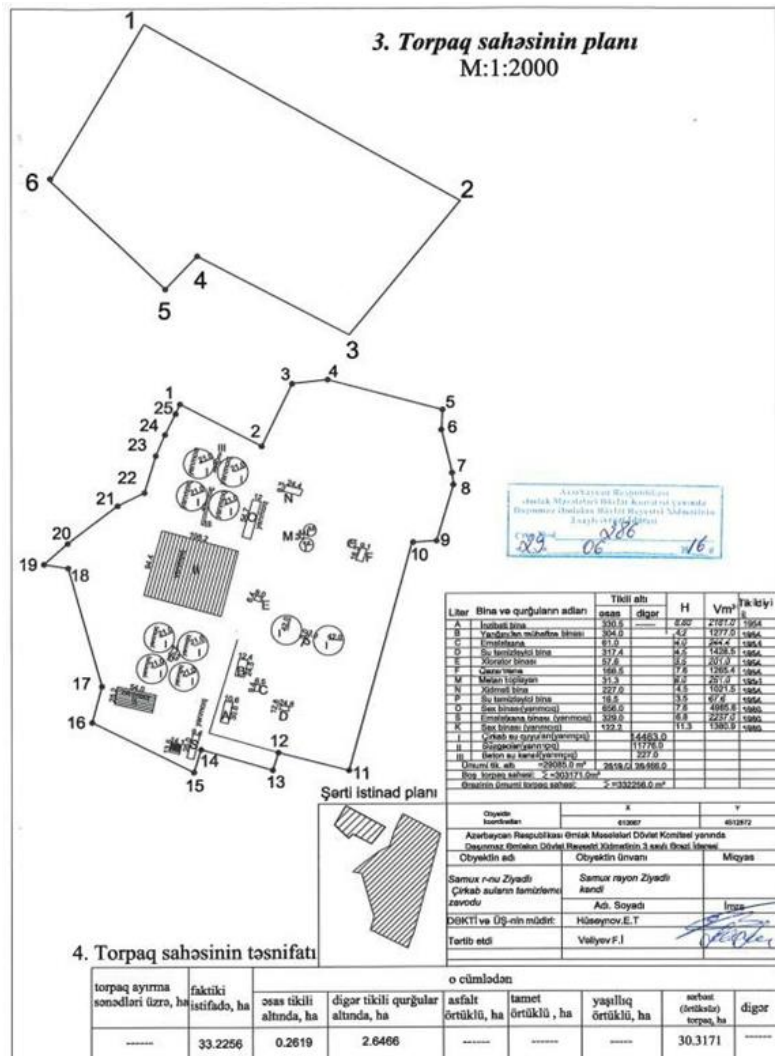
Təklif olunan ÇSTQ-nin layihələndirilmiş tutumu gündəlik orta hesabla təxminən 95,540 m³ axıntıdır ki, bu da 400,000 Əhali Ekvivalentinə (ƏE) uyğundur. ÇSTQ bütün Gəncə şəhərini əhatə edə bilər, mövcud əhalini və proqnozlaşdırılan artımı nəzərə alaraq xidmət göstərə və təmin edə bilər:

- təmizlənmiş axıntı suyu, həm Avropa İttifaqı (Aİ) standartlarına uyğun, həm də milli atılma standartlarına cavab verən, qəbul edən sulara buraxılma standartlarına uyğun olacaq;
- yenidən istifadə üçün və ya son utilizasiya üçün uyğunlaşdırılmış şlam.

³ <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/publications/institutional-documents/environmental-and-social-policy-2019.html>.

2024-cü ildə, cari ÇSTQ Layihəsini də əhatə edən Gəncə Su və Kanalizasiya Layihəsinin daha geniş miqyaslı Texniki-İqtisadi Təhlili Yeniləmə Hesabatı tamamlanmışdır⁴. Əvvəl, 2016-cı ildə, ÇSTQ layihəsi üçün milli Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi (ƏMTQ) hazırlanmış⁵ və 2016-cı ildə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin Ekoloji Ekspertiza orqanı tərəfindən müsbət rəy (ƏMTT təsdiqi) verilmişdir. Layihə üçün detallı layihələndirmə mərhələsində ƏMTT və Dövlət Ekoloji Ekspertiza prosedurlarının həyata keçirilməsi gözlənilir.

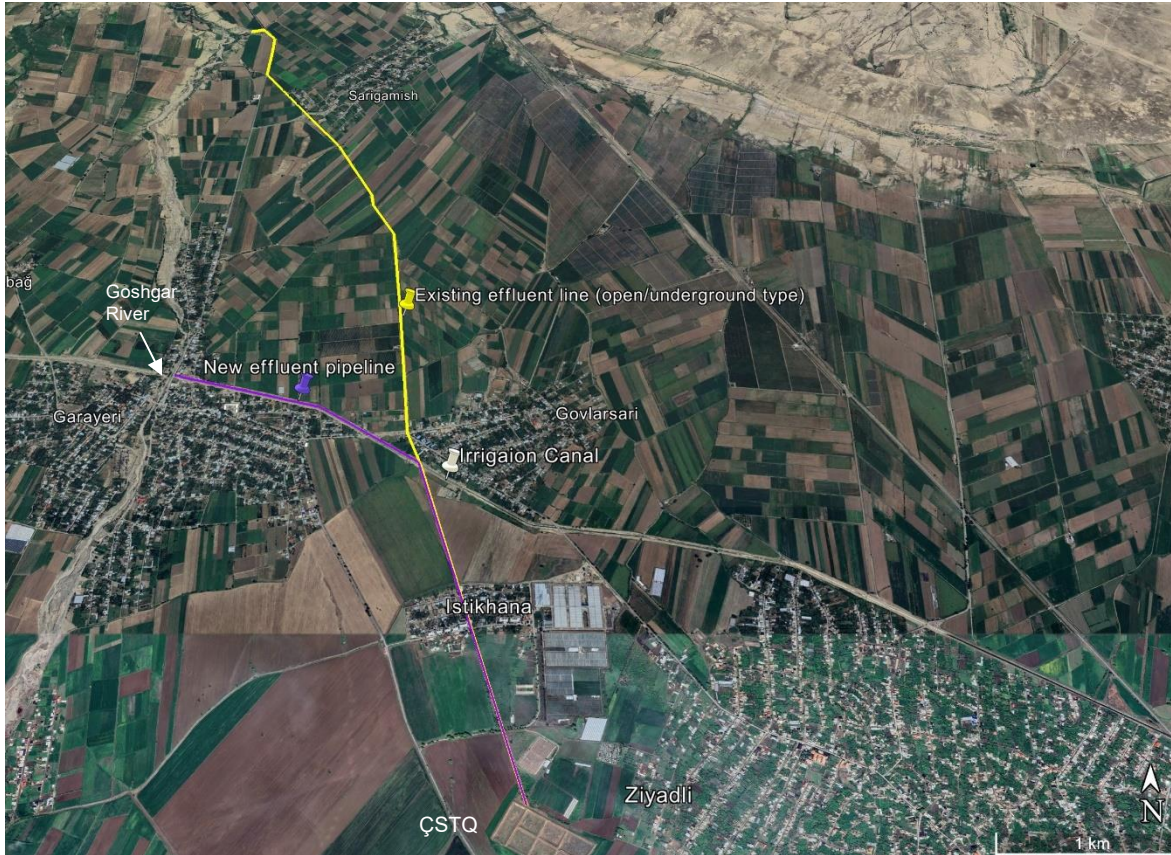
ÇSTQ Layihəsi mövcud ərazidə, iki ayrı torpaq sahəsindən ibarət olan sahədə yerləşəcək (**Şəkil 1** və **Şəkil 2**). Şimal torpaq sahəsində 2020-ci ildə "KfW" layihəsi çərçivəsində yenilənmiş axıntı hovuzları⁶ yerləşir; cənub torpaq sahəsində isə əvvəlki tikintidən qalan yarımçıq və tərk edilmiş strukturlar mövcuddur. Bu iki ADSEA-yə məxsus torpaq sahəsinin ümumi sahəsi təxminən 33 hektar təşkil edir və 400,000 Əhali Ekvivalentinə (ƏE) malik ÇSTQ Layihəsi üçün nəzərdə tutulmuş qurğuların tələb olunan təxmini sahəsi təxminən 15 hektardır.

ADSEA təmizlənmiş axıntı suların idarə olunması üçün müxtəlif variantları araşdırıb. Planlaşdırılır ki, təmizlənmiş axıntı suyun kənd təsərrüfatında yenidən istifadə olunması üçün böyümə mövsümündə suvarma kanalına ötürülməsi məqsədilə axıntı borusu inşa edilsin. Böyümə mövsümü xaricində isə təmizlənmiş axıntı su Qoşqarçay (Goshgar) çayına axıdılacaq.

4,5 km-lik axıntı su boru xətti ÇSTQ-dən Şəmkir Suvarma Kanalına və oradan da Qoşqarçay çayına qədər inşa ediləcək. Axıntı xətti mövcud axıntı hovuzlarından başlayaraq qonşu sahələrdən (kənd təsərrüfatı ərazisi) keçəcək, köhnə boru xəttinin mövcud marşrutu üzrə (ilk 2,4 km – qismən bərpa ediləcək) Şəmkir Suvarma Kanalına çatacaq və ona birləşəcək. Daha sonra 2,1 km-lik yeni boru hissəsi bu kanal boyunca Qarayeri kəndinə və oradan da Qoşqarçay çayına qədər uzanacaq (**Şəkil 3**).

Mənbə: Məsləhətçi tərəfindən hazırlanmışdır

Şəkil 3. ÇSTQ-dən Qoşqarçay çayına mümkün axıntı suyu boru xətti marşrutu

2.2 Əlaqəli infrastruktur obyektləri⁷

Təklif olunan ÇSTQ üçün əlaqəli infrastruktur obyektlər mövcud deyil. ÇSTQ-nin milli elektrik şəbəkəsinə qoşulması üçün yeni elektrik ötürücü xətti və yarımstansiya, giriş yolları, obyekt daxilində kommunikasiyalar⁸ və digər tələb olunan infrastruktur layihənin dizaynının bir hissəsi olacaq və təfəssilatlı layihə mərhələsində işlənəcək.

⁷ AYİB ESP-a (2019) görə, əlaqəli infrastruktur obyektləri layihənin bir hissəsi kimi AYİB tərəfindən maliyyələşdirilməyən, lakin AYİB baxımından layihənin uğurunu müəyyənləşdirməkdə və ya razılaşdırılmış layihə nəticələrinin əldə olunmasında əhəmiyyətli hesab edilən obyektlər və ya fəaliyyətlərdir. Bunlar yeni obyektlər və ya fəaliyyətlərdir: (i) olmadan layihə həyata keçirilməz və ya davam etdirilə bilməz və (ii) layihə mövcud olmasa, bu obyektlər və ya fəaliyyətlər tikilməz, genişləndirilməz, həyata keçirilməz və ya planlaşdırılmaz.

⁸ Sifarişçinin məlumatına görə, ÇSTQ-dan axıntı hovuzlarına təmizlənmiş axıntı suyunu gətirən boru xətti əvvəllər tikilmişdir.

Gəncədən ÇSTQ sahəsinə əsas kanalizasiya kollektor boru xətti artıq tikildiyindən, o, bu ÇSTQ Layihəsinin tərkib hissəsi deyil.

Gələcəkdə əlavə əlaqəli qurğular ortaya çıxarsa, onların səbəb ola biləcəyi hər hansı məcburi torpaq alınması və ya torpaq istifadəsi məhdudiyyətləri bu KÇ-də göstərilmiş prinsiplərə uyğun olmalıdır.

2.3 Fiziki və iqtisadi köçürülməni minimuma endirmək üçün layihə həlləri

Sahə 1980-ci illərin əvvəllərində SMZ nəzərə alınmaqla seçilmişdir, yəni hər hansı yaşayış evindən kifayət qədər uzaqda, çünki SMZ daxilində ev tikintisinə icazə verilmir. Yaşayış sahələrinin inkişafı 2010-cu illərin əvvəllərində intensivləşmiş və şərq/şimal-şərq istiqamətindən ÇSTQ sahəsinə yaxınlaşmağa başlamışdır. Hazırda Ziyadlı kəndinin ən yaxın evləri ÇSTQ sahəsindən şimal-şərq istiqamətində təxminən 300 metr, axıntı hovuzlarından isə 125 metr məsafədə yerləşir. Layihə sahibi (ADSEA) ÇSTQ üçün SMZ-nin yaradılmasının vacibliyini başa düşür. Milli qaydalara əsasən normativ SMZ 500 metrdir (bax: **Bölmə 3.1.3**), lakin texniki həllər tənzimlənsə, emissiya mənbələri evlərdən mümkün qədər uzaqda yerləşdirilsə, Emal üçün Ən Yaxşı Mövcud Texnologiyalar tətbiq olunarsa və üstün külək istiqamətləri nəzərə alınarsa, daha kiçik SMZ ölçüsü əsaslandırılı və rəsmi olaraq təsdiqlənə bilər. Layihə sahibi Gəncə ÇSTQ üçün SMZ ölçüsünü azaltmaq məqsədilə bütün mümkün layihələndirmə tədbirlərini həyata keçirməyi planlaşdırır, ideal halda bu ölçü ADSEA-ya məxsus torpaq sahələrinin sərhədləri ilə uyğunlaşmalıdır. Beləliklə, fiziki köçürülmə təsirləri qarşısı alınacaq.

İqtisadi köçürülmənin qarşısını almaq mümkün görünür. Lakin detallı layihələndirmə zamanı, effluent boru xəttinin dövlətə məxsus torpaqdan keçirilməsi, bu mümkün olmadıqda isə mövcud yollar, suvarma kanalları və ya torpaq sahələrinin sərhəd/uc nöqtələrinə uyğunlaşdırılması yolu ilə təsirin minimuma endirilməsi planlaşdırılır, beləliklə "tənha" torpaq yaranmasının və məhsullara təsirin qarşısı alınacaq. Bundan əlavə, ADSEA mövcud axıntı kanalını⁹ yeni axıntı xəttinə çevirməyi planlaşdırır. Bu, təklif olunan marşrutun yarısından çoxunda (4.5 km-lik xəttin 2.4 km-i) torpaq və digər aktivlərə təsiri minimuma endirəcək. Giriş yollarının planlaşdırılması da eyni torpaq təsirinə minimuma endirilməsi prinsiplərinə əsasən aparılacaq.

2.4 Layihənin zaman cədvəli barədə göstərici məlumat

Layihənin layihələndirilməsi və tikintisi üzrə müqavilə üçün tender prosesi 2025-ci ilin payızında başlamışdır.

Tikinti işlərinə göstərici olaraq 2027-ci ildə başlanması planlaşdırılır, uğurlu satınalma prosedurlarından və detallı layihələndirmə və torpaq əldə edilməsinin (əgər müvafiqdirsə) tamamlanmasından sonra.

Tikinti müddəti təxminən 36 ay olacaq.

ÇSTQ 50 il (inşaat işləri) və 15 il (mexaniki işlər) müddətində fəaliyyət göstərəcək.

3 HÜQUQİ VƏ SİYASƏT ÇƏRÇİVƏSİ

3.1 Azərbaycan Respublikası (AR) milli qanunvericiliyi

Azərbaycanın torpaq əldə edilməsi və köçürülmə qanunvericiliyi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Torpaq Məcəlləsi, Mülki Məcəllə, Dövlət Ehtiyacları üçün Torpaq Alınması Qanunu və digər qanunlar və normativ hüquqi aktlardan ibarətdir, aşağıda xülasə olunmuşdur.

⁹ Mövcud 8,2 km-lik axıntı kanalı ADSEA-ya məxsusdur (kanalın hər iki tərəfində 10 m-lik təhlükəsizlik zolaqlarında yerləşən şəxsi mülklərə kompensasiya ödənilməsi şərti ilə). Bu axıntı xətti özlüyündə bərpa olunmalıdır.

3.1.1 Əsas qanunlar

AR Konstitusiyası¹⁰ vətəndaşların mülkiyyətə sahib olma, istifadə etmə və ondan sərbəst faydalanma hüququnu tanıyır. Üç növ mülkiyyət növü müəyyən edilmişdir – dövlət, bələdiyyə və özəl (Maddə 13). Konstitusiya təmin edir ki, heç kim öz razılığı və ya məhkəmə qərarı olmadan mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz və dövlət ehtiyacları üçün özəl mülkiyyətin alınması yalnız sahibinə ədalətli kompensasiya ödənildikdən sonra mümkündür (Maddə 29).

*Torpaq Məcəlləsi*¹¹ də üç növ torpaq mülkiyyətini tanıyır: dövlət, bələdiyyə və özəl, və bütün mülkiyyət növlərinin bərabər şəkildə dövlət tərəfindən qorunmasını təmin edir. Maddə 101-ə əsasən, torpağın alınması, müvəqqəti istifadə, hüquqların məhdudlaşdırılması və ya torpaq keyfiyyətinin azalması nəticəsində yaranan zərərlər üçün torpaq sahiblərinə, istifadəçilərinə və icarədarlara tam kompensasiya ödənilməlidir. Bu, üçüncü şəxslərlə bağlanmış öhdəliklərin vaxtından əvvəl dayandırılması nəticəsində yaranan xərcləri də əhatə edir. Kompensasiya ilə bağlı mübahisələr məhkəmə qaydasında həll olunur. Maddələr 110 və 111 torpaq sahələrinin qanunsuz işğalı və qanunsuz tikililərin aparılmasını torpaq qanunvericiliyinin pozuntusu kimi təsnif edir. Qanunsuz istifadə nəticəsində yaranan hər hansı zərər qanunsuz torpaq istifadəçisi tərəfindən ödənilməlidir.

*Mülki Məcəllə*¹²nin 246, 247, 248 və 249-cu maddələri dövlət ehtiyacları üçün torpaq alınması ilə bağlı müddəaları müəyyən edir. Məcəllə tələb edir ki, dövlət ehtiyacları üçün torpaq alınması haqqında Fərman dövlət əmlakının reyestrinə qeydiyyatdan keçirilsin. Həmçinin aidiyyəti icra orqanı:

- i. Planlaşdırılan torpaq alınması barədə təsirlənmiş şəxslərə yazılı bildiriş təqdim etməlidir.
- ii. Torpaq əməliyyat razılaşması yekunlaşdırdıqdan sonra 90 gün ərzində təsirlənmiş şəxslərə kompensasiya ödəməlidir.
- iii. Qanuna uyğun olaraq təsirlənmiş şəxslərə torpaqdan çıxmaqda və yeni yaşayış yerinə köçməkdə yardım göstərməlidir.
- iv. Təsirlənmiş aktivlər üçün bazar dəyərlərinə əsaslanan kompensasiya ödəməlidir.

Maddə 247 qeyd edir ki, kompensasiya bazar dəyərinə əsaslanaraq hesablanacaq, əgər mümkün deyilsə, əvəzləyici dəyər (replacement cost) istifadə ediləcək. Mülki Məcəlləyə görə, təsirlənmiş şəxs bir və ya bir neçə kompensasiya növünü seçə bilər. Həmçinin, mülkiyyətin dövlət ehtiyacları üçün alınması müvafiq məhkəmələrin təsdiqi ilə həyata keçirilə bilər.

*Dövlət ehtiyacları üçün torpaq alınması haqqında qanun*¹³ könüllü olmayan köçürməyə aid məsələləri əhatə edir, o cümlədən torpaq alınması, kompensasiya və qiymətləndirmə proseduru, məsləhətləşmə tələbləri, müxtəlif kateqoriyalı təsirlənmiş şəxslərin hüquqları və şikayət mexanizmi. Dövlət ehtiyacları üçün torpaq alan orqan, torpaq alınmasını tələb edən dövlət ehtiyacının mövcudluğu barədə qərara əsasən müəyyən edilir (Maddə 9.1) və torpaq alqısı dövlət adından həyata keçirilir. Qanun təsirlənmiş şəxslərin müxtəlif kateqoriyalarını nəzərə alır: sahiblər, hüquqi əsaslarla istifadəçilər, icarədarlar, qeydə alınmamış uzunmüddətli istifadəçilər və torpaqda hüquqi əsas olmadan yaşayan şəxslər. Hüquqi əsasları olmayan şəxslər torpaq üçün kompensasiya və digər köçürmə yardımları almaq hüququna malikdir. Qanuna görə, işgüzar gəlir itkiləri üçün kompensasiya, keçid dövrü və nəqliyyat dəstəyi, habelə əvəzləyici dəyərə əsaslanan aktiv itkisi üçün kompensasiya nəzərdə tutulur. Fiziki köçürmə halında, torpaq alan orqan təsirlənmiş sahiblərə köçürmədən ən azı 60 gün əvvəl bildiriş göndərməlidir (Maddə 44.1.3).

¹⁰ 12 noyabr 1995-ci ildə qəbul olunub, son dəyişiklik 26 sentyabr 2016-cı il. <https://constcourt.gov.az/az/legislation/52>

¹¹ 25 iyun 1999-cu ildə qəbul olunub, son dəyişiklik 14 iyul 2025-ci il. <https://e-qanun.az/framework/46942>

¹² 28 dekabr 1999-cu ildə qəbul olunub, son dəyişiklik 12 iyul 2023-cü il. https://e-qanun.az/framework/46944#_edn285

¹³ 20 aprel 2010-cu ildə qəbul olunub, son dəyişiklik 18 mart 2025-ci il. <https://e-qanun.az/framework/19613>

*Torpaq icarəsi haqqında Qanun*¹⁴ qeyd edir ki, icarəyə götürülmüş torpaq dövlət ehtiyacları üçün alınarkən, icarədara eyni ölçüdə və eyni keyfiyyətdə başqa torpaq sahəsi təqdim edilə bilər (Maddə 16). Bu torpaq sahəsində yaranmış zərərər qanunvericiliyə uyğun olaraq ödənilməlidir.

*Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında Qanun*¹⁵ qeyd edir ki, dövlət ehtiyacları üçün torpaq alınması hallarında daşınmaz əmlakın qiymətləndirilməsi məcburidir və qiymətləndirmənin nəticələri qiymətləndirmə hesabatlarında əks olunmalıdır. Qanun, müxtəlif məqsədlər üçün – vergilər, əməliyyatlar və inkişaf layihələri kimi – əmlakın, torpağın və digər aktivlərin qiymətləndirilməsi üzrə qaydalar, standartlar və prosedurlar müəyyən edir.

3.1.2 Əsas qanunvericilik aktları

Aşağıdakı əsas qanunvericilik aktları da mövcuddur (siyahı tam deyil):

- Prezidentin 7 dekabr 2007-ci il tarixli 506-3 QD nömrəli fərmanı, əldə olunan əmlakın hesablanmış bazar qiymətinə əlavə olaraq 20% kompensasiya verilməsini tələb edir.
- Prezidentin 15 fevral 2011-ci il tarixli fərmanı dövlət orqanları üçün dövlət ehtiyacları üçün torpaq alınması, prosedurlara uyğunluq və qanunun icrasının monitorinqi üzrə göstərişləri özündə əks etdirir.
- Nazirlər Kabinetinin 24 fevral 2012-ci il tarixli 45 nömrəli qərarı “Köçürülmə planının hazırlanması və köçürülmə təlimatları”nın təsdiqi ilə bağlı qaydaları müəyyən edir, köçürülmə planının məzmunu nümunəsini təqdim edir və ümumi göstərişlər verir. Köçürülmə planı yalnız 200 və daha çox şəxs köçürüləcəyi halda məcburidir.
- Nazirlər Kabinetinin 21 aprel 2011-ci il tarixli 55 nömrəli qərarı köçürülmə planlarını və ya təlimatlarını hazırlayan şəxs və ya təşkilatın seçilməsi üzrə meyar və qaydaları müəyyən edir.

3.1.3 SMZ və təhlükəsizlik zolaqları üzrə tələblər

ÇSTQ-ların ətrafında yerləşən Sanitar Mühafizə Zonasının (SMZ) ölçüsü dövlət tikinti qaydaları və normativləri ilə tənzimlənir: “Şəhər, qəsəbə və kənd yerlərinin planlaşdırılması və tikinti yenidənqurulması” AzDTN 2.6.1. (2001) və AzDTN 2.11-2 “Kanalizasiya. Xarici şəbəkə və qurğular”¹⁶

Bu zonalar ÇSTQ-lar ilə yaşayış və ya həssas ərazilər (ictimai obyektlər və qida sənayesi sahələri kimi) arasında bufer rolunu təmin edərək sağlamlıq risklərini azaltmaq məqsədi daşıyır. SMZ-nin ölçüsü qurğunun tutumu və növündən asılıdır ki, çirkənmə və iy problemlərinin qarşısı alınsın. AzDTN 2.11-2 50.000 m³/gün tutumdan böyük ÇSTQ-lar üçün normativ SMZ-ni 500 metr olaraq müəyyən edir (Gəncə ÇSTQ-si üçün bu uyğun gəlir).

Planlaşdırılan ÇSTQ obyektinin SMZ ölçüsü ADSEA tərəfindən detallı layihələndirmə mərhələsində, səlahiyyətli orqanlarla məsləhətləşmə aparmaqla müəyyən ediləcək. AzDTN 2.11-2-yə görə, SMZ “yaşayış binaları qurğulardan gələn külək istiqamətində yerləşdiyi hallarda 2 dəfə artırılı, əlverişli külək rejimi zamanı isə 25%-ə qədər azaldıla bilər”.

Axıntı suyu boru xətti üçün qoruyucu zolaq təşkil ediləcək. Bu zolaq boru xəttinin hər iki tərəfində 10 metr enində olacaq və əməliyyat və texniki xidmət zamanı obyektə çıxışı təmin edəcək.

¹⁴ 11 dekabr 1998-ci il tarixində qəbul edilmiş, sonuncu dəyişiklik 24 fevral 2023-cü ildə edilmişdir.

¹⁵ 25 iyun 1998-ci il tarixində qəbul edilmiş, sonuncu dəyişiklik 20 aprel 2012-ci ildə edilmişdir.

¹⁶ AzDTN 2.11-2 Kanalizasiya. Xarici şəbəkə və qurğular. <https://arxkom.gov.az/qanunvericilik/normativler/muhendis-sistemleri/kanalizasiya-xarici-sebeke-ve-qurgular> [Qeyd: Bu standart SNiP 2.04.03-85 “Kanalizasiya. Xarici şəbəkələr və qurğular” standartının yerinə keçmişdir.]

3.2 AYİB tələbləri

AYİB bu Layihənin 2019-cu il tarixli AYİB-in ƏMSS və əsas ətraf mühit və sosial məsələləri əhatə edən xüsusi Performans Tələblərinə (PT) uyğun olmasını tələb edir. Bu Köçürülmə Çərçivəsi (KÇ) aşağıdakı AYİB PT-lərinin tələblərini nəzərə alır:

- PT1: Ətraf Mühit və Sosial Risklərin və Təsirlərin Qiymətləndirilməsi və İdarə Edilməsi;
- PT5: Torpaq Əldə Etmə, Məcburi Köçürülmə və İqtisadi Məcburi Təsirlər; və
- PT10: Məlumatın Açıqlandırılması və Tərəfdaşların Cəlb Edilməsi.

AYİB PT1 sosial, o cümlədən torpaq əldə etmə ilə bağlı riskləri və təsirləri qiymətləndirməyi və müvafiq azaldıcı tədbirləri hazırlayıb həyata keçirməyi tələb edir.

AYİB PT5-in əsas tələbləri bunlardır:

- məcburi köçürülmədən qaçınmaq və ya qaçılmaz olduqda alternativ layihə dizaynlarını araşdıraraq onu minimallaşdırmaq;
- Torpaq əldə etmə və ya təsirlənmiş şəxslərin əmlak və torpağa çıxış/istifadəsinə məhdudiyyətlərdən yaranan mənfi sosial və iqtisadi təsirləri azaltmaq: (i) əmlakın əvəzləndirilmiş dəyəri əsasında itki üçün kompensasiya təmin etmək; və (ii) köçürülmə fəaliyyətlərinin müvafiq məlumat açıqlaması, məsləhətləşmə və təsirlənmiş şəxslərin məlumatlı iştirakı ilə həyata keçirilməsini təmin etmək;
- köçürülən şəxslərin gəlirlərini və yaşayış səviyyələrini əvvəlki səviyyələrə bərpa etmək və mümkün olduqda yaxşılaşdırmaq; və
- fiziki olaraq köçürülən şəxslərin yaşayış şəraitini təmin etmək üçün adekvat mənzil və torpaq mülkiyyətinin qorunmasını təmin etmək.

PT5, köçürülmənin məcburi hesab olunduğu hallarda tətbiq olunur, yəni təsirlənmiş şəxslərin torpaq əldə edilməsindən imtina hüququ olmadığı hallarda. AYİB məcburi köçürülməni həm fiziki köçürülmə (köçürülmə və ya mənzilin itirilməsi), həm də iqtisadi köçürülmə (əməliyyat və ya əmlakdan istifadə itirilməsi nəticəsində gəlir mənbələrinin itirilməsi) kimi başa düşür. PT5 həmçinin qeyri-rəsmi torpaq istifadəçilərini (əmlak və torpağa qanuni hüququ olmayan şəxslər) müəyyən etməyi və varsa, onlara müvafiq kompensasiya və dəstək təmin etməyi tələb edir.

PT10-in torpaq əldə etmə / köçürülmə kontekstində tərəfdaşların cəlb edilməsi ilə bağlı əsas tələbləri:

- təsirlənmiş şəxslərə uyğunluq tələblərinə, kompensasiya paketlərinin müzakirəsinə, köçürülmə dəstəyinə, təklif olunan köçürülmə yerlərinin uyğunluğuna və vaxt cədvəlinə qatılmaq imkanı vermək;
- kompensasiya ödənişi və köçürülmə prosesinin həyata keçirilməsi, monitorinqi və qiymətləndirilməsi zamanı məsləhətləşməni davam etdirmək; və
- təsirlənmiş icmalardan və digər tərəfdaşlardan gələn şikayətlərin uyğun şəkildə cavablandırılmasını və idarə olunmasını təmin etmək.

3.3 Uyğunsuzluqların təhlili

Bu bölmə milli torpaq əldə etmə və köçürülmə qanunvericiliyini müvafiq AYİB tələbləri ilə müqayisə edir. Azərbaycan Respublikasında yaxşı inkişaf etmiş və geniş torpaq əldə etmə qanunvericiliyi mövcuddur və bu qanunvericilik AYİB tələblərinə əsasən uyğun gəlir, yalnız bir neçə fərq mövcuddur. Təhlil və fərqləri aradan qaldırmaq üçün təklif olunan tədbirlər **Cədvəl 1**-də göstərilmişdir.

Cədvəl 1. Köçürülmə Uyğunsuzluqları Təhlili: AR Qanunvericiliyi ilə AYİB Torpaq Əldə Etmə Tələbləri ilə müqayisədə

Mövzu / məsələ	Azərbaycan Qanunvericiliyi	AYİB PT5	Uyğunsuzluğu aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
Köçürülmənin qarşısının alınması və ya minimallaşdırılması	Torpaq alınması və köçürülmə hallarının qarşısının alınması və onların minimallaşdırılması milli qanunvericiliklə açıq şəkildə tələb olunmur. Dövlət ehtiyacları üçün tələb olunan torpaq sahələri mülkiyyətçi ilə razılıq əldə olunduqdan sonra dövlətin balansına keçirilə bilər.	Sifarişçi fiziki və/və ya iqtisadi köçürülmənin qarşısını almaq və ya ən azı onu minimallaşdırmaq məqsədilə mümkün alternativ layihə dizaynlarını və yerlərini nəzərdən keçirməlidir.	ADSEA köçürülmə təsirlərinin qarşısını almaq və onları minimuma endirmək üçün layihə dizaynında müvafiq addımlar atmağa sadıqdır (bax: Bölmə 2.3). ƏMSTQ və bu KÇ-nin hazırlanması da torpaq istifadəçilərinə təsirlərin minimuma endirilməsini, bu təsirlərin uyğun hüquqlar vasitəsilə azaldılmasını və dizaynla yanaşı ƏMSTQ tövsiyələrinin və gələcək KP-nin hazırlanması və icrası mərhələlərində mənalı məsləhətləşmələr və monitoring tələblərinin yerinə yetirilməsini təmin etmək məqsədilə həyata keçirilmişdir. Əgər köçürülmə təsirləri detallı dizayn mərhələsində qaçılmaz hesab olunarsa, ADSEA Köçürülmə Planını (KP) hazırlayacaq və həyata keçirəcək.
Məcburi köçürülmənin qarşısının alınması	Konstitusiyanın 29-cu maddəsinə əsasən, heç kəs məhkəmə qərarı olmadan mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz və mülkiyyətin birbaşa müsadirəsi qadağandır. "Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında" Qanuna əsasən, torpaqlar dövlətin rekvizisiya (əməlin alınması) hüququ əsasında əldə olunur.	Sifarişçi məcburi köçürülməyə əl atmamalıdır ¹⁷ . Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması və ya oxşar səlahiyyətlərin həyata keçirilməsi milli qanunvericiliyə və PT5-in müddəalarına uyğun olduqda, bu, məcburi köçürülmə hesab edilmir.	Əlavə tədbirlər nəzərdə tutulmur.
Torpaq alınması və köçürülmə planlaşdırılması Dolanışın bərpası planlaşdırılması	Milli qanunvericiliyə görə, əgər 200-dən çox şəxs öz torpağından 100 metr məsafəyə köçürülməli olarsa, köçürülmə planı hazırlanmalıdır (bu hal Layihə üçün aktual deyil). Digər hallarda isə köçürülmə üzrə təlimatlar hazırlanır. Qeyd olunan köçürülmə planlaşdırma sənədləri "köçürülmədən sonra dolanışığın və yaşayış səviyyəsinin bərpası üçün təlim və digər yardımları" əhatə etməlidir ("Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında" Qanunun 42-ci maddəsinə əsasən).	Sifarişçi layihə ilə bağlı risklər və təsirlərin səviyyəsinə mütənəib olaraq Köçürmə Planı (KP) hazırlamalı və onun icrasına görə məsuliyyət daşıyır. Layihənin erkən mərhələlərində, layihə detallarının hələ tam müəyyən olunmadığı hallarda, KP-nin hazırlanmasına ilkin mərhələ kimi Köçürmə Çərçivəsi (KÇ) hazırlanmalıdır. Köçürməyə dair planlaşdırma sənədləri PT1 tərəfindən tələb olunan ekoloji və sosial idarəetmə sistemində inteqrasiya olunmalı və	Layihənin həyata keçirilməsi zamanı qarşısının alınması və azaldılması tədbirləri tətbiq olunduğu təqdirdə fiziki köçürməyə səbəb olmayacağı, lakin iqtisadi köçürməyə gətirib çıxaracağı gözlənilir. Bu səbəbdən, Layihənin erkən planlaşdırma mərhələsində planlaşdırma boşluqlarını aradan qaldırmaq məqsədilə cari Layihə üzrə Köçürmə Çərçivəsi (KÇ) hazırlanmışdır. Layihə üzrə KÇ, ƏMSTQ sənədlər paketinin tərkib hissəsi kimi ictimaiyyətə açıqlanmalıdır. Bu, Azərbaycan Hökumətinin təsdiqinə təqdim olunacaq.

¹⁷ AYİB-nin PT5-ə əsasən, məcburi köçürülmə, fərdlərin, qrupların və icmaların yaşadıkları və ya onlardan asılı olduqları evlərdən və/və ya torpaqlardan və ümumi mülkiyyət resurslarından hüquqi və ya digər uyğun müdafiə formalarının təmin olunmadan və onlara çıxış verilmədən məcburi, daimi və ya müvəqqəti şəkildə köçürülməsinə səbəb olan hərəkət və/və ya hərəkətsizlikləri ifadə edir ki, bu da həmin fərdin, qrupun və ya icmanın müəyyən yaşayış yerində və ya məkanda yaşamaq və ya işləmək imkanını aradan qaldırır və ya məhdudlaşdırır.

Mövzu / məsələ	Azərbaycan Qanunvericiliyi	AYİB PT5	Uyğunsuzluğu aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
		<p>"A" kateqoriyalı layihələr üçün PT10-da müəyyən edilmiş eyni icmal, məlumatlandırma və iştirak prosedurlarına və qrafikinə uyğun olaraq ictimaiyyətə açıqlanmalıdır.</p> <p>Sifarişçi, uyğunluq kateqoriyasından asılı olmayaraq, fiziki olaraq köçürülən bütün şəxslərə köçürmə yardımı, iqtisadi cəhətdən təsirlənmiş şəxslərə işə dolanışığın bərpası və ya yaxşılaşdırılması yardımı göstərəcək.</p>	
Kompensasiyaya uyğunluq	<p>"Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında" Qanuna əsasən, yaşadıqları torpaq sahəsinə qanuni hüquqları olan şəxslər kompensasiya almaq hüququna malikdirlər, lakin qanuni hüquqları olmayan şəxslərə məhdud hüquqlar və dəstək göstərilir. Qanunun (7.3-cü maddə) müddəasına əsasən, torpaq itkisində və əlaqədar məhdudiyyətlərə görə kompensasiya almaq hüququ olan beş kateqoriya şəxs müəyyən edilir:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dövlət qeydiyyatında olan mülkiyyət, istifadə və ya icarə hüququna malik şəxslər, eləcə də qanunla dövlət qeydiyyatı tələb olunmayan qanuni istifadə və ya icarə hüququna malik şəxslər; 2. Qanuni, lakin dövlət qeydiyyatına alınmamış mülkiyyət, istifadə və ya icarə hüququna malik şəxslər (bu hüquqlar yazılı sənədlərlə təsdiqlənməlidir); 3. Qanunla tanınan uzunmüddətli istifadə əsasında torpaq üzərində yaşamaq hüququ yaranan şəxslər; 4. İstifadəçi ilə bağlanmış şifahi və ya yazılı müqavilə əsasında torpaqdan qısa müddətə istifadə edən və ya subicarəçi olan şəxslər; 5. Yaşadıqları torpaq sahəsinə dair qanuni hüquqları olmayan şəxslər. <p>1–4-cü tiplər itirilmiş torpaq və aktivlərə görə kompensasiya və digər dəstək alırlar, 5-ci tip isə</p>	<p>Mülkiyyət hüququnun olmaması kompensasiyaya mane olmamalıdır. Hüquqi sənədi olmayan torpaq sahibləri də torpaqdan başqa itirilmiş aktivlərə görə kompensasiya alacaqlar (məsələn, məhsullar, əkilən bitkilər, torpağa edilmiş tikililər və yaxşılaşdırmalar, gəlir mənbələrinin və digər dolanışq vasitələrinin itirilməsi). Köçürülən şəxslər aşağıdakı kateqoriyalara ayrılmalıdırlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> i) torpağa rəsmi hüquqları olanlar; ii) siyahıya alınma zamanı torpağa rəsmi hüquqları olmayan, lakin milli qanunvericilik çərçivəsində hüquqları tanınan və ya tanına bilən torpaq iddiasına sahib olanlar; və ya iii) istifadə etdikləri torpağa tanınan hüquqi iddia və ya hüquqları olmayanlar (yəni "qeyri-rəsmi istifadəçilər"). <p>Zorla köçürmə tələbləri bütün bu üç kateqoriyaya şamil olunur. i) və ii) kateqoriyalar bütün aktivlərə görə kompensasiya alır (ii) kateqoriyası üçün hüquqi sənədləşmədən sonra); iii) kateqoriya isə torpaqda olan tikililər, məhsullar/əncir ağacları və digər inkişaf, gəlir mənbələrinin və dolanışq vasitələrinin itirilməsi üçün kompensasiya alır.</p>	<p>Bu KÇ, AYİB tələblərinə cavab vermək məqsədilə, mülkiyyət hüququ olmayan torpaq istifadəçilərinə dair boşluqları aradan qaldırmaq üçün (Hüquqlar Cədvəlində qeyd olunduğu kimi) əlavə tədbirlər nəzərdə tutur.</p>

Mövzu / məsələ	Azərbaycan Qanunvericiliyi	AYİB PT5	Uyğunsuzluğu aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
	məhdud yardım alır. ¹⁸		
Torpağa və ya aktivlərə təsir göstərilmiş şəxslərin inventarizasiyası, Layihədən təsirlənən şəxslərin (LTŞ) siyahıya alınması və sosial-iqtisadi sorğu (SİS), həmçinin kəsilmə tarixinin müəyyən edilməsi	Qanun, təsirlənən şəxslərin (TŞ-ların) siyahıya alınmasını və torpağa təsir göstərilmiş aktivlərin inventarizasiyasını aparmağı tələb edir. Kompensasiya metodologiyası da Sifarişçinin təsirə məruz qalmış aktivlərin inventarizasiyasını həyata keçirməsini tələb edir. Lakin qanun son tarixi müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı konkret tələbləri nəzərdə tutmur.	Sifarişçi təsirə məruz qalmış aktivlərin inventarizasiyasını aparmalıdır, bu inventarizasiya torpaq, tikililər, əkin sahələri, ictimai infrastruktur və təbii resursları əhatə etməli və həmin aktivlərin sonrakı qiymətləndirilməsi üçün əsas rolunu təmin etməlidir. Sifarişçi həmçinin kompensasiya üçün hüququ müəyyən etmək məqsədilə kəsilmə tarixini (cut-off date) müəyyən etməlidir: (i) tətbiq olunan qanunvericilikdə nəzərdə tutulduğu kimi; və ya (ii) siyahıya alınmanın və ya inventarizasiyanın başa çatdığı tarixdən (hansı daha gecdirsə) istifadə etməklə.	Layihə sahəsi üçün son tarixi AYİB tələblərinə uyğun olaraq bütün təsirlənən şəxslərə (TŞ) açıq şəkildə açıqlanacaq, siyahıyaalma / SİS məsləhətləşmələri zamanı (qeyri-rəsmi istifadəçilər üçün də əlçatan olmalıdır). Bu tarix aktivlərin inventarizasiyasının başa çatdığı tarixdə təyin oluna bilər.
Həssas qrupların nəzərə alınması	Milli qanunvericilik həssas qrupların xüsusi nəzərə alınmasını və torpağın alınması prosesində onlara xüsusi dəstək göstərilməsini tələb etmir.	Sifarişçi həssas qruplara təsirləri müəyyən etməli, qiymətləndirməli və aradan qaldırmalıdır, xüsusilə: <ul style="list-style-type: none"> • sosial-iqtisadi sorğular (SİS) zamanı layihə kontekstində müvafiq həssaslıq faktorlarını müəyyən etmək üçün analiz aparmaq; • Bu analiz nəticələrinə əsaslanaraq həssas qrupları müəyyən etmək; • Həssas qruplarla xüsusi məsləhətləşmələr aparmaq; və • Həssas qrupların müxtəlif ehtiyaclarına uyğun kömək tədbirləri planlaşdırmaq.	KP hazırlanarkən əlavə tədbirlər görülməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Layihə ərazisi üçün uyğun həssaslıq faktorlarını müəyyən etmək və bu faktorlar əsasında Layihə fəaliyyətləri kontekstində həssas sayılan təsirə məruz qalmış qrupları / şəxsləri müəyyən etmək; • Bu qruplar / şəxslərlə xüsusi məsləhətləşmələr aparmaq; • Zərurət olduqda təsirə məruz qalmış həssas qrupları dəstəkləmək üçün konkret tədbirlər hazırlamaq və KP-yə daxil etmək.
Gender aspektlərinin nəzərə alınması	Azərbaycan Respublikasında kişi və qadınların mülkiyyət hüquqları və digər hüquqi münasibətləri bərabər şəkildə tənzimləyən bir sıra qanunvericilik qəbul edilmişdir (məsələn, Gender Qanunu (2006), Əmək Məcəlləsi (1999), Məşğulluq Qanunu (2018) və s.). Lakin milli qanunlar ƏMSTQ proseduru və torpaq	Gender aspektləri əsas bazar sorğuları, təsir qiymətləndirməsi, yumşaldıcı tədbirlər və monitoring prosesləri boyunca nəzərə alınmalıdır. Layihə təşəbbüskarı torpaq alınması və köçürülmə ilə bağlı hər hansı məsləhət-	KP hazırlanarkən əlavə tədbirlər görülməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Genderə əsaslanan məlumatlara əsaslanan xüsusi SİS nəticələrindən istifadə etmək; • torpaq alınması ilə bağlı təsirlərin gender aspektlərini nəzərə almaq;

¹⁸ Onlara daşınmaz əmlak istisna olmaqla, köçürülmə üçün yardım göstərilir və köçürülmə zamanı hərəkətli əmlaklarına dəyən ziyanın əvəzini ödəməyə yönəlmiş yardım təmin edilir.

Mövzu / məsələ	Azərbaycan Qanunvericiliyi	AYİB PT5	Uyğunsuzluğu aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
	alınması prosesində gender məsələlərinin xüsusi nəzərə alınmasını tələb etmir.	ləşmələrdə həm qadınların, həm də kişilərin mənəli iştirakını təmin etməlidir.	• kompensasiya hüquqları və təminatı zamanı gender aspektlərini nəzərə almaq.
Şikayət mexanizmi	Lazım olduqda, Şikayət Komissiyası (AR-nın Dövlət Ehtiyacları üçün Torpaq Alınması haqqında Qanunun 75-ci maddəsi) yaradıla bilər. İcra Hakimiyyəti, Torpaq Alınması Qrupu, Nəzarət Orqanı, yerli İcra Hakimiyyəti və bələdiyyələr şikayətləri qəbul edə, nəzərdən keçirə və həll edə bilər. Əlavə olaraq, TŞ nümayəndələrindən ibarət "köçürülmə komissiyaları" da yaradılır.	Sifarişçi layihə ilə bağlı narahatlıqların vaxtında qəbul edilməsi və həll olunması məqsədilə PT5 və PT10-a uyğun şikayət mexanizmini yaratmalıdır. Mexanizm mübahisə və şikayətlərin qərəzsiz şəkildə həllini təmin edən müraciət mexanizmini də əhatə edəcək.	Layihə üzrə TCP-in və KÇ-in layihələrinin tərkib hissəsi kimi şikayət mexanizmi yaradılmışdır ki, bu da LTŞ-lara və digər Tərəfdaşlara öz şikayətlərini təqdim etməyə imkan verir.
Məlumatın açıqlanması, məsləhətləşmələr, danışıqlar	Əldəedici orqan təklif olunan torpaq alınması ilə bağlı ictimai məsləhətləşmələr aparmalıdır (Torpaqların Dövlət Ehtiyacları üçün Alınması haqqında Qanunun 6-cı maddəsi). İctimai iclaslar torpaqdan istifadə edənlərə və torpaq sahiblərinə torpaqların alınması prosesi haqqında məlumatın açıqlanması üçün keçirilməlidir (həmin qanunun 15-ci maddəsi). Əldəedici orqan tərəfindən təşkil edilən Torpaq Alınması Qrupları alınmadan təsirlənən şəxslərlə fərdi və ya qrup halında görüşlər və danışıqlar aparmalıdır ki, icra prosedurlarını və müddətlərini izah etsinlər (daimi və qeyri-daimi əmlakın qiymətləndirilməsi; ödəniləcək kompensasiya hüquqları; kompensasiya və fayda növləri; köçürülmə ilə bağlı tədbirlər və s. daxil olmaqla) (22-ci maddə). Məsləhətləşmələr əsasən hazırlıq mərhələlərinə yönəlib.	Sifarişçi AYİB-in PT5 və PT10 tələblərinə uyğun olaraq köçürülmə planlaşdırılması və həyata keçirilməsi müddətində təsirlənmiş insanlar və icmalarla mənəli və fasiləsiz məsləhətləşmələr aparmalıdır. Məsləhətləşmələr köçürülmə sənədlərinin açıqlanması ilə dəstəklənməlidir. Layihənin ilkin mərhələlərindən başlayaraq bütün fəaliyyətlər boyu Sifarişçi təsirlənmiş kişi və qadınları, qəbul edən icmaları və həssas qrupları prosesə cəlb etməlidir.	Bu KÇ aşağıdakı əlavə tədbirləri nəzərdə tutur: • KP-nin hazırlanması və həyata keçirilməsi dövründə AYİB-in PT5 və PT10 tələblərinə uyğun olaraq LTŞ-larla məsləhətləşmələrin aparılması (Bax: Bölmə 6.4); • Layihə üçün hazırlanmış TCP-in həyata keçirilməsi, hansı ki, həssas qruplar da daxil olmaqla təsirlənmiş tərəfdaş qrupları və KÇ-nin hazırlanması, həyata keçirilməsi və monitorinqi çərçivəsində LTŞ-larla davamlı əlaqəni nəzərdə tutur; • Layihə üzrə ƏMSTQ sənədləri paketi ilə birlikdə Layihənin KÇ-nin 120 gün müddətinə açıqlanması; • KÇ-nin hazırlanmasından və AYİB tərəfindən təsdiqindən sonra, həmçinin onların qeyri-texniki xülasələrinin (buklet şəklində) açıqlanması.
Təşkilati imkanlar və öhdəlik	Planlaşdırılan fəaliyyətlərin torpaq alınması ilə bağlı təsirlərinin aradan qaldırılması və həyata keçirilməsinə nəzarət etmək üçün xüsusi təşkilati struktur, kadr və resurslara dair konkret tələblər mövcud deyil.	Sifarişçi torpaq alınması və köçürülmə fəaliyyətlərini planlaşdırmaq və həyata keçirmək üçün məsuliyyət və səlahiyyətləri aydın şəkildə müəyyən edilmiş xüsusi işçiləri, o cümlədən rəhbərliyin nümayəndə(ləri)ni təyin etməlidir. Sifarişçi torpaq alınması və köçürülmə üzrə öhdəliklərin səmərəli icrasını təmin etmək üçün kifayət qədər dəstək, həmçinin insan və maliyyə resursları təmin etməlidir.	Sifarişçinin torpaq alınmasına nəzarət edən və onu idarə edən Torpaq Alınması Şöbəsi mövcuddur və bu şöbə ADSEA-nın layihələri üzrə özü tərəfindən hazırlanmış vaxt məhdudiyyətli prosedur əsasında fəaliyyət göstərir. Sifarişçinin AYİB-in PT5 tələblərinə uyğun olaraq torpaq alınması və dolanışığın bərpası tədbirlərinin həyata keçirilməsi sahəsində məhdud bilik və təcrübəsi var və bu sahədə təlimə ehtiyac duya bilər (beş təlim ADSEA tərəfindən 2025-ci ilin sonlarında yaradılacaq Layihə İdarəetmə Qrupunun (LİQ) Sosial Təhlükəsizlik üzrə Mütəxəssisi tərəfindən təmin edilə bilər).
KP-nin icrasının monitorinqi və qiymətləndirilməsi	Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı əldəedici orqan tərəfindən həyata keçirilən alınma prosedurlarını qiymətləndirmənin düzgünlüyünü müəyyən etmək və zərurət olduqda təkmilləşdirmə tədbirlərini təklif etmək	Sifarişçi köçürülmə planının icrasına nəzarət və qiymətləndirmə prosedurlarını müəyyən etməlidir. Monitorinq prosesinə zərərçəkən icmalar da daxil olmaqla əsas tərəfdaşlar cəlb	Bu KÇ aşağıdakı əlavə tədbirləri nəzərdə tutur: • Monitorinq və qiymətləndirmə prinsiplərini KÇ-yə daxil etmək və bunları KP-də ətraflı şəkildə təqdim etmək

Mövzu / məsələ	Azərbaycan Qanunvericiliyi	AYİB PT5	Uyğunsuzluğu aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
	məqsədilə izləməlidir (Torpaqların Dövlət Ehtiyacları üçün Alınması haqqında Qanunun 8-ci maddəsi). Azərbaycan qanunvericiliyində daxili monitoringə dair açıq müddəalar mövcud deyil.	edilməlidir.	(bax: Bölmə 9); <ul style="list-style-type: none"> Layihənin həyata keçirilməsi dövründə KP-nin icrasını daxili monitoring və qiymətləndirmə prosedurları vasitəsilə izləmək və qiymətləndirmək; zəruri hallarda xarici torpaq məsləhətçilərini cəlb etmək; AYİB-ə KP-nin icrasına dair monitoring hesabatlarını təqdim etmək KP tam icra edildikdən sonra yekun hesabat hazırlamaq.

4 LAYİHƏNİN TORPAQ TƏLƏBLƏRİ VƏ POTENSİAL KÖÇÜRÜLMƏ TƏSİRLƏRİ

4.1 İlkin torpaq istifadə vəziyyəti

Təklif olunan ÇSTQ sahəsi Samux rayonunun Ziyadlı kəndinin inzibati ərazisində yerləşir və Samux rayonunun bir neçə kəndi – Ziyadlı, İstixana, Qaraəri, Sərkər və Gövlərsarı kəndləri ilə əhatə olunur. Axıntı suyu boru kəməri İstixana, Qarayeri və Gövlərsarı kəndlərinin ərazisindən keçəcək və/və ya onların yaxınlığından ötəcək. ÇSTQ sahələri əsasən əkinçilik və qoyun otarılması üçün istifadə olunan kənd təsərrüfatı torpaqları ilə (**Şəkil 4**) əhatə olunmuşdur (**Şəkil 4; foto 8, 9**). ÇSTQ ətrafında olan bəzi suvarılan əkin torpaqları yerli sakinlərə kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün ayrılmışdır. Bu torpaqlardan qanuni şəkildə istifadə olunur; ərazidə aparılan baxış zamanı qeyri-rəsmi istifadə halları aşkar edilməmişdir. Torpaq sahibləri tez-tez öz torpaqlarını fermerlərə icarəyə verirlər, fermerlər isə sahələri birləşdirərək nisbətən böyük əkin sahələri yaradırlar. ÇSTQ sahələrinin yaxınlığında yerləşən torpaqların bir hissəsi suvarılmayan və istifadəsizdir, bu da yararsız torpaq sahələrinin formalaşmasına səbəb olur.

ƏMSTQ Məsələtçisi tərəfindən hazırlanmışdır

Şəkil 4. ÇSTQ üçün torpaq, axıntı suları üçün iki alternativ marşrut və yaxın yaşayış məntəqələri

Hər iki ÇSTQ sahəsi yerli sakinlər tərəfindən qeyri-rəsmi şəkildə mal-qara otarılması üçün istifadə olunur, və bu cür istifadənin izləri ərazidə müşahidə olunur. Bununla belə, axıntı hovuzlarının yerləşdiyi sahədən bu məqsədlə daha az istifadə olunur (**Şəkil 4, foto 10**). Cənubdakı ÇSTQ sahəsində yarımçıq qalmış və hazırda dağılmaqda olan obyektlərdən biri yerli fermer tərəfindən qoyun saxlanması üçün tövlə kimi istifadə olunur (**Şəkil 4, foto 4**). Həmçinin, fermerlər mal-qaranı yaxınlıqdakı otlaq sahələrinə aparmaq üçün ÇSTQ ərazisindən keçirirlər.

Suvarma kanalları sistemi artesian quyuları vasitəsilə çıxarılan yeraltı sularla qidalanır və kənd təsərrüfatı sahələrinin suvarılmasını təmin edir (**Şəkil 4, foto 6**, yerli sakinlər bu suyu “ağ su” adlandırırlar). Ərazidən aşağı gərginlikli elektrik ötürücü xətti keçir və bu xəttin təhlükəsizlik zolağı yerli sakinlər tərəfindən əkin məqsədləri üçün istifadə olunur (**Şəkil 4, foto 9**). Bənzər şəkildə, iki yüksək gərginlikli elektrik ötürücü xəttin təhlükəsizlik zonaları da böyük (cənubdakı) ÇSTQ sahəsinin şimal kənarından keçir.

ÇSTQ ərazisindən təmizlənmiş çirkab suların axıdılması üçün kanal keçir (**Şəkil 4, foto 2**). Hazırda Gəncə şəhərindən gələn təmizlənməmiş çirkab suları bu kanal vasitəsilə axıdılır (kollektor **Şəkil 4, foto 1**-də göstərilir).

4.2 Fiziki köçürülmə təsirləri

ƏMSTQ-in tövsiyələri və AYİB-in PT5 prinsipinə əsasən köçürülmənin qarşısının alınması tədbirləri həyata keçirilərsə, layihə fiziki köçürülmə ilə nəticələnməyəcəkdir (bax: **Bölmə 2.3**). Həmçinin, SMZ ilə bağlı azaldıcı tədbirlər təmin olunarsa, risklər minimuma endiriləcək. Bu KÇ ehtiyat tədbiri olaraq fiziki köçürülmə ilə bağlı prinsipləri və hüquqları müəyyənləşdirir.

4.3 İqtisadi köçürülmə təsirləri

4.3.1 Tikintiyə qədər dövr

- **ÇSTQ.** ÇSTQ-nun tikintisi mövcud Sifarişçiyə məxsus torpaq sahəsində həyata keçiriləcəkdir. Tikinti və istismar təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə tikintiyə başlamazdan əvvəl sahələr hasarlanacaq.
- **Axıntı kanalı.** Axıntı kanalı üçün torpaq tələb olunacaq, yeni axıntı boru xəttinin özü üçün dəhliz və onun hər iki tərəfində 10 metrlik təhlükəsizlik zolağı nəzərdə tutulacaq. Yeraltı axıntı boru kəmərinin yarıdan çox hissəsinin mövcud açıq axıntı kanalından istifadə edəcəyi güman edilir. ADSEA-nın mülkiyyətində olan bu 8,2 km uzunluğundakı köhnə açıq kanalın reabilitasiyası həyata keçirilə bilər, lakin bunun üçün kanalın¹⁹ hər iki tərəfindəki 10 metrlik bufer zolaqlar daxilində yerləşən şəxsi mülklər üzrə kompensasiyanın ödənilməsi şərtidir. Beləliklə, kanalın 2,4 km-lik hissəsi yeni ÇSTQ-dan çıxan axıntının daşınması üçün yeraltı/qapalı tipli boru xəttinə çevrilə bilər. Nəticədə, axıntı boru xətti ilə əlaqədar iqtisadi köçürülmə təsirləri minimuma endiriləcək. Ümumilikdə, axıntı dəhlizi geniş deyil və torpaq tutumu əhəmiyyətli hesab edilmir. Bərpa işlərindən sonra torpaqlardan yenidən otlaq məqsədilə istifadə edilə biləcək (bəzi təhlükəsizlik məhdudiyyətləri tətbiq olunsay da).
- **Giriş yolları.** Giriş yolları və onların təhlükəsizlik zolaqları üçün torpaq tələb oluna bilər; bu yolların ölçüləri və yerləri detallı layihələndirmə mərhələsində müəyyən ediləcək. Mövcud torpaq yollar şəbəkəsindən və dövlət mülkiyyətində olan torpaqlardan maksimum dərəcədə istifadə ediləcək.
- **Şlamin saxlanması üçün əlavə sahə.** Uzunmüddətli şlam saxlama məqsədilə (ÇSTQ sahəsinə bitişik) əlavə torpaq sahəsinin əldə edilməsinə ehtiyac olub-olmaması detallı layihələndirmə mərhələsində müəyyən olunacaq. Hal-hazırda ADSEA belə əlavə

¹⁹ Samux Rayon İcra Hakimiyyətinin Başçısının 7 iyul 2017-ci il tarixli 81 nömrəli Sərəncamı. Çıxarış.

sahəyə ehtiyac duyulmayacağını hesab edir; lakin bu yanaşmanı, əgər şlam kənd təsərrüfatında yenidən istifadə edilə bilməzsə, ADSEA-ya məxsus torpaq sahəsində saxlanmalı olan şlamın miqdarına dair texniki hesablamalar əsasında təsdiqləyəcək.

4.3.2 Tikinti mərhələsi

Tikinti məqsədləri üçün müvəqqəti torpaq sahəsinə ehtiyac olub-olmaması detallı layihələndirmə mərhələsində müəyyən ediləcək.

ADSEA-ya məxsus torpaqlardan qeyri-rəsmi şəkildə otlaq üçün istifadə, həmçinin bu torpaq üzərində yerləşən tərk edilmiş tikililərin qoyun saxlanması üçün istifadə olunması artıq mümkün olmayacaq. Bu dəyişiklik yalnız bir yerli fermerə təsir göstərəcək.

Heyvanların ərazidən keçirilməsi və ya digər kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün ərazidən istifadə imkanı isə saxlanılacaq, çünki ADSEA-nın iki torpaq sahəsi arasında kifayət qədər məsafə mövcuddur.

4.3.3 İstismar mərhələsi

İstismar mərhələsində ÇSTQ üçün SMZ yaradılacaq və tətbiq ediləcəkdir. SMZ-nin ölçüləri detallı layihələndirmə mərhələsində hesablanacaq və təsdiqlənəcək. Əgər SMZ-nin bəzi hissələri ADSEA-ya məxsus torpaq sahəsindən kənara çıxarsa, bu halda torpaq alınması və ya torpaqdan istifadəyə məhdudiyyətlər tətbiq oluna bilər.

Qeyd edilməlidir ki, ADSEA-nın iki torpaq sahəsi arasında yerləşən ərazi ÇSTQ-nun istismarı zamanı hər iki tərəfdən təsirlənə bilər və bu səbəbdən artan emissiyalara, o cümlədən qoxu təsirlərinə məruz qala bilər. Hazırda bu ərazi yerli fermerlər tərəfindən əkinçilik məqsədilə istifadə olunur. Torpaqlar artezian quyularından çıxarılan yeraltı sularla suvarılır (bu quyulardan biri həmin ərazidə yerləşir) və əkinçilik işləri maddəli əmək vasitəsilə həyata keçirilir. 2024-cü il tarixli Texniki-iqtisadi Təhlilə əsasən, ADSEA bu torpaq sahəsini artıq şlamın saxlanması üçün əldə etməyi nəzərdən keçirmiş, lakin hal-hazırda bu variant üstün hesab edilmir (yuxarıdakı müzakirəyə bax). Bu ərazi SMZ müəyyən edildikdən sonra faktiki olaraq onun daxilində qala bilər.

5 KOMPENSASIYA VƏ DOLANIŞIĞIN BƏRPASI STRATEGİYASI

5.1 Əsas prinsiplər

Aşağıdakı torpaq alınması, kompensasiya və dolanişığın bərpası prinsipləri Sifarişçi tərəfindən tətbiq ediləcək və Layihənin icrası zamanı onlara əməl ediləcəkdir:

- Köçürülmə hallarının qarşısı alınacaq, minimuma endiriləcək, təsirləri azaldılacaq və kompensasiya ediləcəkdir.
- Bütün təsirlər, o cümlədən Layihə obyektlərinin birbaşa yerləşdiyi ərazi və ÇSTQ ətrafındakı, eləcə də axıntı suyu ixrac boru kəməri və giriş yolları boyunca yerləşən torpaq istifadəsi məhdudiyyət zonaları daxil olmaqla, nəzərə alınacaqdır.
- Torpaq alınması qaçılmaz olduğu hallarda, istifadəsiz Dövlət torpaqlarının köçürülməsi üstünlük verilən variant olacaqdır.
- Əmlakların məcburi alınması və ya onlara çıxışın məhdudlaşdırılması, habelə LTŞ-lərin və müəssisələrin əmlak və itkilərinin kompensasiyası qüvvədə olan milli qanunvericiliyə və AYİB tələblərinə uyğun həyata keçiriləcəkdir (bax: Bölmə 3). Milli qanunvericiliklə AYİB tələbləri arasında fərqlər yarandıqda, LTŞ-lər üçün daha əlverişli olan tələblər tətbiq olunacaq.
- Hər hansı kompensasiya AYİB-in PT5-də müəyyən edilmiş tam əvəzləmə dəyəri əsasında ödəniləcəkdir. Bu dəyər müstəqil, ixtisaslı və sertifikatlaşdırılmış qiymətləndirici mütəxəssislər tərəfindən müəyyən ediləcəkdir.

- LTŞ-lərə Layihə barədə tam və dəqiq məlumat veriləcək və torpaq alınması və dolanışığın bərpası prosesinin layihələndirilməsi, icrası və monitorinqində iştirak üçün mənalı imkanlar yaradılacaq, xüsusilə həssas ailələrin və qadınların ehtiyaclarına diqqət yetiriləcəkdir.
- Dolanışığı mənfəətlənmiş şəxslərə təsirlənmiş fəaliyyətlərini, həyat səviyyələrini və gəlirlərini bərpa etməkdə yardım göstəriləcəkdir.

Bu KÇ-də əhatə olunmayan, lakin gələcəkdə Layihə üçün tələb oluna biləcək hər hansı əlavə torpaq alınması eyni prinsiplər əsasında həyata keçirilməli və bu məqsədlə ayrıca bir Köçürülmə Planı (KP) hazırlanmalıdır.

5.2 Kompensasiyaya uyğunluq üçün son tarix

Kompensasiya və dolanışığın bərpasına uyğunluq üçün son tarix Layihə üzrə AYİB-in PT5 tələblərinə və milli qaydalara uyğun olaraq müəyyən ediləcəkdir. Bu tarix aktivlərin siyahıya alınmasının (inventarizasiyasının) başa çatdığı tarix olacaqdır.

Son tarix anlayışı hər bir təsirlənmiş ərazidə keçiriləcək ilk ictimai məsləhətləşmə görüşlərində, KP-nin hazırlanmasının başlanğıcında (və bu görüşlərin protokollarında sənədləşdirilməklə), həmçinin fərdi görüşlər zamanı izah ediləcəkdir.

Son tarixə qədər və ya ondan əvvəl əldə edilmiş və ya istifadə olunan torpaq və əmlaka malik olan hər bir şəxs LTŞ kimi kateqoriyalasdırılmaq və kompensasiya və/və ya köçürülmə dəstəyi almaq hüququna malik olacaqdır.

Son tarixdən sonra Layihə ərazisini zəbt edən şəxslər layihə üzrə kompensasiya və ya digər köçürülmə imtiyazlarına uyğun sayılmayacaqlar. Lakin onlara əvvəlcədən kifayət qədər xəbərdarlıq ediləcək, layihənin icrasından əvvəl ərazini boşaltmaq və təsirlənmiş tikililəri (əgər varsa) sökmək tələb olunacaqdır. Son tarixdən sonra alınmış torpaq sahələrində yaradılmış sabit aktivlər (məsələn, tikililər) və ya əkilmiş bitkilər, eləcə də həmin torpaqlara edilmiş digər dəyər artırıcı sərmayələr kompensasiya olunmayacaqdır.

Kompensasiyanın verilməsindən imtina edilə biləcək şəxslər (məsələn, siyahıyaalma və qeydiyyat zamanı orada olmayanlar) aktivlərin siyahıya alınmasından sonra layihə çərçivəsində yaradılmış şikayət mexanizmi vasitəsilə (bax: Bölmə 7) şikayət etmək hüququna malik olacaqlar. Kompensasiya və dolanışığın bərpası üçün uyğunluq meyarları LTŞ-lərin siyahıya alınması, aktivlərin inventarizasiyası və sosial-iqtisadi sorğu (SİS) əsasında dəqiqləşdiriləcəkdir.

5.3 İlkin hüquq cədvəli

Aşağıdakı LTŞ kateqoriyaları kompensasiya və/və ya dolanışığın bərpası yardımı almaq hüququna malik olacaqdır:

- Torpaq və/və ya tikili (sabit aktivlər) itirən LTŞ-lər — torpağın hüquqi sənədlə və ya adət hüququ əsasında istifadə olunmasından asılı olmayaraq;
- Qeydiyyatdan keçmiş və ya keçməmiş icarədarlar və orta qəndərlər;
- Torpağa bağlı tikili, bitki, ağac və ya digər obyektlərin sahibləri; və
- Biznes və ya gəlir/məşğulluq imkanlarını itirən LTŞ-lər.

LTŞ-lər və təsirlənmiş aktivlər aktivlərin siyahıya alınması (həmçinin "Ətraflı Ölçmə Tədqiqatı (DMS)" adlanır) və LTŞ-lərin siyahıya alınması vasitəsilə müəyyən ediləcəkdir. Layihə üzrə müəyyən edilmiş hər bir təsirlənmiş obyekt üçün kompensasiya və bərpa hüquqları aşağıdakı cədvəldə ətraflı göstərilmişdir. Bu cədvəl Layihə nəticəsində yaranması ehtimal edilən təsirlərin qiymətləndirilməsi əsasında hazırlanmışdır. Hüquqlar həm qanunvericilik tələblərinə, həm də Azərbaycanda əvvəlki oxşar layihələrdə formalaşmış təcrübəyə əsaslanır.

Bu kompensasiya və dolanışığın bərpası üzrə Hüquqlar Cədvəli KP hazırlanması prosesində dəqiqləşdiriləcək və düzəliş ediləcək, bu zaman ətraflı layihə sənədləri, müəyyən edilmiş SMZ və bufer zonaları, eləcə də onların sərhədləri daxilində tətbiq ediləcək kənd təsərrüfatı istehsal rejimləri nəzərə alınacaqdır. Hüquqlar Cədvəli qeyri-müəyyənlik şəraitində hazırlandığından,

təkcə artıq müəyyən edilmiş təsirləri deyil, həm də layihənin icrası ilə əlaqədar gələcəkdə yarana biləcək potensial təsirləri də əhatə edir.

Aşağıdakı Cədvəldə təqdim olunan hüquqlar milli qanunvericiliyin və AYİB-in ƏMSS-nin: PT5 tələblərinin müvafiq müddəalarına uyğundur; milli qanunvericiliklə Kredit Sazişinin müddəaları/AYİB ƏMSS standartları arasında hər hansı fərq və ya ziddiyyət yaranarsa, sonuncular üstünlük təşkil edəcək.

Cədvəl 2. Kompensasiya və Dolanışığın Bərpası Yardımı üzrə ilkin Hüquqlar Cədvəli

Zərərin / Təsirin Növü	Hüquqluluq	Kompensasiya və Dolanışığın Bərpası Hüquqları
Daimi torpaq itkisi	Sahib / mülkiyyətçi	Nağd ödəniş tam əvəzləmə dəyəri ilə, bazar qiyməti ²⁰ və ya əvəzləmə dəyəri ²¹ əsasında (hansı yüksəkdirsə) YA Əgər LTET-in dolanışılıq əsasən torpaqdan asılıdırsa, cəmiyyət daxilində mövcud olan və sahiblərinin istəyi ilə LTET-a təmin edilə biləcək eyni xarakterli (yuxarıda hesablanmış kompensasiyaya daxil) əvəzləyici torpaq verilməsi; bu halda, torpaq sahibinin əvəzləyici torpaq üzərində dövlət qeydiyyatı təmin olunacaq və lazım gəldikdə hüquqi dəstək göstəriləcək. VƏ Bütün əməliyyat xərcləri, o cümlədən vergilər, rüsumlar və digər ödənişlər, LTŞ-lar tərəfindən deyil, alıcı tərəfindən ödəniləcək. <i>Qeyd: Əgər torpaq sahəsi müəyyən edilmiş məqsəd üçün istifadə oluna bilmirsə, yeni iqtisadi baxımdan səmərəsiz və ya əlçatmaz olarsa, bütün torpaq sahəsi tam əvəzləmə dəyəri ilə alınır.</i>
	Hüquqi yolla qeydiyyatla salına bilən LTŞ-lar	Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda, leqallaşdırıla bilən LTŞ torpaq üzərində mülkiyyət hüququnu qeydiyyatla alması ilə sahibləri kimi kompensasiya alacaq. VƏ Bütün əməliyyat xərcləri, o cümlədən torpaq qeydiyyatı haqları və vergilər, LTŞ-lar tərəfindən ödənilməməli və əldə edən tərəf tərəfindən təmin olunmalıdır.
	İcarədar (torpaq qeydiyyatda olsun və ya olmasın)	Əgər mümkündürsə, eyni dəyər və məhsuldarlığa malik digər torpaq sahələrinə icarənin köçürülməsi. Əgər bu mümkün deyilsə, təsirlənmiş torpaqdan qalan icarə illəri üçün illik məhsulun bazar dəyərində əsaslanaraq torpaqdan əldə olunan xalis gəlirin nağd ekvivalenti ödəniləcək (maksimum 10 ilədək). VƏ Torpaq ələ keçirilmədən ən azı üç ay əvvəl məlumat verilməlidir ki, icarəçi başqa torpaq tapa bilsin.
	Sahibsiz istifadəçilər / hüquqi yolla qeydiyyatla salına bilməyən LTŞ-lar	Məhsul/biçin və torpaq üzərində edilmiş təkmilləşdirmələr üçün kompensasiyalar.
ADSEA-ya məxsus sahələrdə otlaq torpağının itirilməsi	ADSEA ilə icarə müqaviləsi olmayan qeyri-rəsmi torpaq istifadəçiləri (qoyunçular)	<ul style="list-style-type: none"> Heç bir kompensasiya nəzərdə tutulmur, yalnız alternativ otlaq sahələrinə çıxış üçün yerli / rayon hakimiyyətləri ilə məsləhətləşmələrin təşkili üçün yardım, əgər lazım olarsa, Köçürülmədən üç ay əvvəl yazılı və imzalanmış bildiriş
SMZ	/ Sahiblər və hüquqi	"Əbədi torpaq itkisi" üçün yuxarıdakı kimi hüquq

²⁰ Torpağın bazar dəyəri, siyahıyaalma tarixindən əvvəlki üç ay ərzində qeydə alınmış ən yüksək üç torpaq satışının orta dəyəri əsasında müəyyən edilir (AR Dövlət Ehtiyacları üçün Torpaqların Əldə Edilməsi Qanununun 58-ci maddəsi).

²¹ Əvəzləmə dəyəri AR Dövlət Ehtiyacları üçün Torpaqların Əldə Edilməsi Qanununun 59-cu maddəsində müəyyən edilir və bu, torpaq və ya tikilini eyni ərazidə, eyni ölçüdə və istehsal potensialında, əldə edilmiş torpaq/tikilinin standartına uyğun vəziyyətə gətirmək üçün xərcləri, həmçinin qeydiyyat və daşıma xərclərini əhatə edən qiymət kimi nəzərdə tutulur (əməkdaşlığın amortizasiyası nəzərə alınmadan).

Zərərin / Təsirin Növü	Hüquqluluq	Kompensasiya və Dolanışığın Bərpası Hüquqları
təhlükəsizlik zolaqlarında torpaq istifadəsi məhdudiyyətləri (qeyd: bu zolaqlar torpaq alınmayan ərazilərdə, layihə dizaynı ilə müəyyən edilir)	yolla qeydiyyatı salına bilən LTŞ-lar	YA DA Təsirlənmiş torpağın yeni kateqoriyaya keçirilməsi nəticəsində mövcud və digər torpaq növü arasındakı fərq üçün kompensasiya. YA DA Buffer zonaları və ya SMZ səbəbindən müəyyən hissələri təyinatına uyğun istifadə oluna bilməyən torpaq sahələrinin torpaq istifadəsi / hüquqi istifadə hüququ barədə müqaviləsi şərtlərinə əsaslanaraq bazar qiyməti ilə kompensasiyası.
Yaşayış binalarının itkisi	Sahiblər, hüquqi olaraq tanınan və tanınmayan köçürüləcək şəxslər (LTŞ-lar)	Bina itkisinin ödənilməsi üçün tam əvəzləmə dəyərində pul kompensasiyası, amortizasiya/əməliyyat xərcləri və qalıq materiallar nəzərə alınmadan. Qismən təsirlər yalnız binanın təsirlənmiş hissəsinin kompensasiyasını və texniki olaraq istifadə və saxlanması mümkün olan binanın təsirlənməmiş hissəsinin təmirini əhatə edəcək. Su, qaz, kanalizasiya, elektrik və digər kommunal xidmətlərlə bağlı itirilmiş bağlantıların xərcləri kompensasiyaya ²² daxil ediləcək.. VƏ Evlərin alınması barədə yazılı və imzalanmış bildiriş, söküntüdən ən azı üç ay əvvəl LTŞ-ların digər mənzil tapması üçün təqdim edilməlidir. VƏ LTŞ-lar tərəfindən ödəniləcək bütün əməliyyat xərcləri, o cümlədən vergilər, rüsumlar və digər ödənişlər alıcı tərəfindən ödəniləcək.
	Kirayəçilər	<ul style="list-style-type: none"> Artıq ödənilmiş istifadə haqqının və icarədarın razılığı ilə edilən əsaslı təkmilləşdirmələrin pul kompensasiyası. Evlərin alınması barədə yazılı və imzalanmış bildiriş, söküntüdən ən azı üç ay əvvəl kirayəçinin digər mənzil tapması üçün təqdim edilməlidir.
Qeyri-yaşayış binalarının və tikililərin itirilməsi (hasarlar, qarajlar, anbarlar və s.)	Öz binalarının və tikililərinin dövlət qeydiyyatına malik olan LTŞ-lar	Eyni tələblər yaşayış binaları üçün də tətbiq olunur.
	ADSEA-ya məxsus ərazilərdə tikililərdən qeyri-rəsmi istifadə edən LTŞ-lar	<ul style="list-style-type: none"> Binaya tikilmiş elementlər / edilən təkmilləşdirmələr üçün kompensasiya. Köçürülmədən üç ay əvvəl yazılı və imzalanmış bildiriş.
	Dövlət və ya bələdiyyə torpağında qanunsuz tikililər inşa edən və ya istifadə edən LTŞ-lar	<ul style="list-style-type: none"> Dövlət və ya icma mülkiyyətində olan torpaq üzərində qanunsuz bina və ya tikili inşa edən LTŞ-lara tam əvəzləmə dəyərində kompensasiya. VƏ <ul style="list-style-type: none"> LTŞ-lar tərəfindən ödəniləcək bütün əməliyyat xərcləri, o cümlədən vergilər, rüsumlar və digər ödənişlər alıcı tərəfindən ödəniləcək.
İctimai binalar / tikililərin itirilməsi	Dövlət / icma	İtirilmiş strukturların bərpası və onların funksiyalarının icma/dövlət orqanları ilə məsləhətləşmə yolu ilə bərpası, VƏ YA, Əgər bu mümkün deyilsə və ya lazım olmadığı sübuta yetirilsə, icma mülkiyyətində olan binalar/strukturlar üçün pul kompensasiyası + bina itkisi üçün tam əvəzləmə dəyərində 15% əlavə, amortizasiya/əməliyyat xərcləri və qalıq materiallar nəzərə alınmadan.
İctimai kommunal xidmətlər (qaz, su, elektrik və)	Kommunal infrastrukturun özəl sahibi və ya	<ul style="list-style-type: none"> İtirilmiş strukturların bərpası və funksiyalarının icma/dövlət orqanları və kommunal xidmət sahibinin və ya operatoru ilə məsləhətləşmə yolu ilə bərpası (əgər tətbiq olunursa).

²² AR Dövlət Tələbələr üçün Torpaqların Qeydiyyatı haqqında Qanunun 66-cı maddəsində kommunal xidmətlərlə əlaqədar təfərrüatlı müddəalar nəzərdə tutulub..

Zərərin / Təsirin Növü	Hüquqluluq	Kompensasiya və Dolanışığın Bərpası Hüquqları
s.) və infrastruktur	operatoru	<ul style="list-style-type: none"> Bütün bu infrastruktur detallı layihədə və Baş Podratçının iş həcminə daxil ediləcək və tələb olunduqda Layihə büdcəsi daxilində köçürüləcək. Təsirlənmiş kommunal xidmətlərin köçürülməsindən yaranan hər hansı aktivlərə təsirlər kompensasiya ediləcək və bu RF hüquqlarına uyğun olaraq müalicə olunacaq.
Mövcud (illik) əkinlərin itirilməsi	Torpaq mülkiyyət hüquqlarından asılı olmayaraq əkin sahələri salan bütün LTŞ-lar	<ul style="list-style-type: none"> Təsirlənmiş torpaqdan əldə edilən illik məhsulun bazar dəyəri əsasında hesablanan məhsulun ümumi gəlirinə bərabər pul kompensasiyası. Bu, həm torpaq sahiblərinə, həm də icarədarlara onların pay bölgüsü müqavilələrinə əsasən ödəniləcək. Əgər məhsul sahibi Layihə üçün toraq faktiki olaraq alınmadan / təsirlənmədən əvvəl məhsulu yığa bilirsə, kompensasiya tələb olunmur.
Ağacların / çoxillik bitkilərin itirilməsi	Bütün LTET-lar, torpaq mülkiyyət hüququndan asılı olmayaraq ağac əkməmiş şəxslər	<ul style="list-style-type: none"> Nəğd kompensasiya gəlirin əvəzlənməsini əks etdirməlidir. Meyvə ağacları üçün qiymət ağacın eyni məhsuldarlığa malik olmasına qədər tələb olunan illərin sayı ilə bir il ərzində məhsulun bazar qiymətinin vurulması ilə müəyyən edilir.
Biznesin dayandırılması və məşğulluğun itirilməsi	Biznes sahibi	Biznes sahibi: i) Zərərin daimi olması halında bir il gəlirə bərabər nəğd kompensasiya; ii) Zərərin müvəqqəti olması halında biznesin dayandırıldığı müddət üçün nəğd kompensasiya. Kompensasiya vergi bəyannaməsi və ya rəsmi minimum əmək haqqına əsaslanır.
	İşçi / əməkdaşlar	İşçi / əməkdaşlar: Biznesin dayandırıldığı müddət ərzində itirilmiş əmək haqqı üçün üç ayı keçməyən indeminasiya.
	İşini itirən kənd təsərrüfatı işçiləri	Nağd kompensasiya kənd təsərrüfatı mövsümünün qalan hissəsi üçün onların maaşına / əmək haqqına bərabərdir.
Gözlənilməyən köçürülmə təsirləri, əgər varsa	Uyğun LTŞ-lar	Podratçı (və ya podratçının alt-podratçısı) tərəfindən tikinti işləri zamanı yaranan zərər bu KÇ-ə uyğun olaraq kompensasiya ediləcək.
Təkmilləşdirmələr üçün kompensasiyalar	Təkmilləşdirmələr etmiş LTŞ-lar	Nağd kompensasiya əvəzləmə dəyərində.
Köçürülmə üzrə yardım	Fiziki olaraq köçürülən LTŞ-lar	<p>Nəqliyyat və keçid dövrü dolanışiq xərcləri:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nəqliyyat xərcləri və ən azı bir ay dolanışiq xərclərini ödəmək üçün nəğd kompensasiya təmin edilməsi. Əgər şəxs ən azı 5 il həmin yerdə yaşamışdırsa, AR Torpağın Dövlət Tələb üçün Alınması Qanununun 66-cı maddəsinə əsasən yaşayış evlərinin itirilməsinə görə əlavə 5-10% kompensasiya ödəniləcək. <p>Qeyd: Köçürülmə yerlərində köçürülən şəxsin əvvəlki yaşayış yerinə bənzər ictimai infrastruktur və kommunal xidmətlər olmalıdır.</p>
Həssaslıq üzrə yardım	Qadın, yaşlı və ya əlil şəxslərin rəhbərlik etdiyi LTET-lar və yoxsulluq səviyyəsinin altında yaşayan LTET-lar	<ul style="list-style-type: none"> Üç aylıq keçid dövrü üçün Azərbaycan minimum əmək haqqına bərabər bir nəğd müavinət. LTŞ-ların yaşayış icmasında İcra Hakimiyyətləri, Bələdiyyələr və Əmək və Sosial Müdafiə Nazirliyi tərəfindən təklif olunan uyğun sosial proqramlara qeydiyyat üçün inzibati yardım. KP və ya KP tətbiqinin monitorinqi zamanı müəyyən edilmiş həssas LTŞ-ların real vəziyyət və ehtiyaclarına əsaslanaraq fərdi dəstək.
Köçürülmə və ya hüquq / aktivlərin əldə edilməsi nəticəsində dolanışığın və ya dolanışığı təmin edən resursların itirilməsi	Dolanışığını itirən bütün LTŞ-lar	<p>Əmək haqqından başqa mənbələrdən dolanışığını təmin edən və bu mənbələrə təsir edən iqtisadi köçürülmüş şəxslər üçün bərpa seçimlərindən ibarət mümkün dəstək paketi. Potensial dolanışığın bərpası fəaliyyətləri aşağıdakıları əhatə edə bilər:</p> <ul style="list-style-type: none"> Şəxsi sənədlərin əldə edilməsində yardım; Yer üzrə qeydiyyat üçün yardım; Satın almaq / icarəyə götürmək üçün alternativ torpaq tapmaqda yardım; LTŞ-ların və ya onların ailə üzvlərinin, o cümlədən qadın və gənclərin layihə işlərinə qəbulunda üstünlük, uyğun ixtisas tələblərinə cavab verdiyi halda; Fərdi hüquqi məsləhətlər; Sosial təminat, səhiyyə və təhsil xidmətlərinə çıxışda yardım;

Zərərin / Təsirin Növü	Hüquqluluq	Kompensasiya və Dolanışığın Bərpası Hüquqları
		<ul style="list-style-type: none"> Qeyri-legalizə oluna bilən LTŞ-ların icmadan torpaq icarəsi və ya satın alma imkanı əldə etməsi üçün dəstək.

6 İCTİMAİ MÜZAKİRƏ, TƏRƏFDAŞLARIN CƏLB EDİLMƏSİ VƏ İŞTİRAKI, HƏMÇİNİN SƏNƏDLƏRİN AÇIQLANMASI

6.1 Giriş

AYİB PT5-ə əsasən, LTŞ-larla məsləhətləşmələr aparılmalı və onlara torpaq alınması və köçürülmə planlaşdırılması və həyata keçirilməsində iştirak imkanları təmin edilməlidir. Həmçinin, onlara planlaşdırma prosesinin nəticələri, eləcə də KP-nin həyata keçirilməsi üçün cədvəllər və prosedurlar barədə vaxtında və uyğun şəkildə məlumat verilməlidir. İctimai məlumatlandırma və məsləhətləşmə tədbirləri torpaq alınması və köçürülmə prosesinin bütün mərhələlərində Sifarişçi (öz məsləhətçiləri ilə birlikdə) tərəfindən həyata keçirilməlidir. Bundan əlavə, Sifarişçi (öz məsləhətçiləri ilə birlikdə) aşağıdakıları da təşkil etməlidir: ictimai məlumatlandırma iclasları, LTŞ-ların inventarizasiya və SİS-də iştirakı, KP-lərin açıqlanması və LTŞ-ların kompensasiyalarının ödənilməsi və dolanışığın bərpası və ya digər dəstək növlərinin təmin olunması prosedurları barədə məlumatlandırılması.

6.2 Köçürülmə Çərçivəsinin (KÇ) hazırlanması zamanı aparılmış məsləhətləşmələr

Bu KÇ, aşağıdakı mərhələlər zamanı əldə olunmuş məlumatları nəzərə alır: i) ƏMTQ məqsədilə aparılmış sosial-iqtisadi ilkin vəziyyətin tədqiqi çərçivəsində keçirilmiş Tərəfdaşların iştirakı və ii) ƏMTQ çərçivəsində ilkin konsultasiyalar²³.

Sosial-iqtisadi tədqiqat 5 iyun 2025-ci ildə Ziyadlı kəndində aparılmış Sürətli Kənd Təsərrüfatı Qiymətləndirməsini və sonrakı mərhələdə iki icma yığıncağını (31 iyul 2025) əhatə edib. Bu görüşlərdə kənd təsərrüfatı və layihə sahəsinə yaxın yaşayış yerlərində yaşayan fermerlər və sakinlərlə aşağıdakı məsələlər müzakirə olunub: 1) bölgədə tətbiq olunan əsas kənd təsərrüfatı növləri; 2) ev təsərrüfatları üçün içməli su və heyvanlar üçün su və suvarma mənbələri; 3) mövcud su ilə bağlı problemlər və 4) ÇSTQ-nin tikintisi ilə bağlı icmanın gözləntiləri və narahatlıqları. Bundan əlavə, Ziyadlı kəndindən olan qadınlarla fokus qrup keçirilib ki, genderə xüsusi perspektivlər, sosial-iqtisadi vəziyyət, su istifadəsi və Layihənin gözlənilən təsirləri barədə məlumat əldə edilsin. Gəncədə tədqiqat avqust 2025-ci ildə tamamlanıb və 38 nəfəri (onlardan 10-u qadın) əhatə edən fokus qrupları ilə müzakirələr aparılıb. Bu qruplara işləyən yaşda olan kişilər və qadınlar, təqaüdcülər, gənclər (tələbələr) və kiçik və orta sahibkarlar daxil idi.

ƏMTQ-nin ilkin müəyyənləşdirmə və açıqlama mərhələsində 2025-ci ilin iyun-avqust ayları arasında yeddi ilkin konsultasiya görüşü keçirilib: iki görüş Gəncədə (biri elmi ictimaiyyətin nümayəndələri ilə, digəri QHT nümayəndələri ilə) və beş görüş Ziyadlı, İstixana, Sərkər, Qovlarsarı və Qaraeri kəndlərində keçirilmişdir. Yerli sakinlərlə görüşlərdə ÇSTQ sahələrinin ətrafında torpaq istifadəsi məsələləri, o cümlədən mal-qara saxlanması və əkinçilik fəaliyyəti müzakirə olunub. Sakinlər həmçinin yeni ÇSTQ ətrafındakı SMZ-in ölçüsü və yaxınlıqdakı evlər və torpaq sahələrinə təsirləri barədə məlumat almaq istəyiblər (ətraflı məlumat üçün SİP-ə baxın).

²³ Əhatə dairəsinin müəyyən edilməsi materiallarına aşağıdakı rəsmi ADSEA veb-saytında (İngilis və Azərbaycan dillərində) baxmaq mümkündür: <https://adsea.gov.az/events/gence-seherinde-cirkab-su-temizleyici-qurgu-cstq-tikintisi-layihesine-dair-elan>

6.3 KÇ üzrə planlaşdırılan məlumat açıqlaması və məsləhətləşmələr

Layihənin icrası və torpaq əldə edilməsi prosesi ərzində tərəfdaşların mənalı şəkildə cəlb edilməsi və təsirlənmiş şəxslərin (LTŞ-lar) məlumatlı iştirakı təmin edilməlidir. Bunun üçün müvafiq məlumatların vaxtında açıqlanması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Sifarişçi ictimaiyyətə və təsirlənmiş şəxslərə (LTŞ-lara) onların məlumatlı şəkildə iştirakını təmin etmək üçün bütün müvafiq məlumatları təqdim etməyi öhdəsinə götürür. Məlumatların açıqlanması, ictimai görüşlər və təsirlənmiş şəxslərlə, yerli özünüidarəetmə orqanları, Gəncə şəhər nümayəndələri və digər tərəfdaşlarla məsləhətləşmələr Layihənin Tərəfdaşlarının Cəlb Edilməsi Planına (TCP) uyğun olaraq təşkil olunacaq. TCP, layihədən təsirlənən Tərəfdaş qrupları, o cümlədən həssas qruplar və LTŞ-larla davamlı əlaqəni, həmçinin KÇ-in hazırlanması və KP-nin tərtibatına yanaşmanın müəyyənləşdirilməsi prosesində onların iştirakını təmin edir.

Bu KÇ-in ilkin variantı Azərbaycan və İngilis dillərində ADSEA və AYİB-in veb-saytlarında, ƏMSTQ sənədlər paketinin digər layihə variantlarının açıqlanması ilə eyni vaxtda yerləşdiriləcək. KÇ-in kağız nüsxəsi Gəncə şəhərində yerləşən ADSEA ofisində saxlanılacaq.

KÇ 120 günlük açıqlama dövrü ərzində tərəfdaşlarla müzakirə ediləcək. Bundan sonra sənəd yenilənəcək və onun yekun variantı yenidən ADSEA və AYİB tərəfindən (Azərbaycan və İngilis dillərində) veb-saytlarında, yekun ƏMSTQ sənədləri ilə birlikdə açıqlanacaq.

6.4 Köçürülmə Planı (KP) çərçivəsində tərəfdaşların cəlb edilməsi və məsləhətləşmələr

Təsirlənmiş bütün icmalarda KP-nin hazırlanması mərhələsində təsirlənmiş şəxslərlə (LTŞ-lar) ictimai məsləhətləşmələr aparılacaq. Bu məsləhətləşmələrin məqsədi layihənin məqsədlərini, torpaq əldə edilməsi və kompensasiya prosesinin mərhələlərini, "son tarix" anlayışını, əsas uyğunluq və hüquq meyarlarını, sorğuların və köçürmələrin vaxt cədvəllərini, həmçinin şikayət mexanizmini izah etmək olacaq. Görüşlərin (icma və fərdi səviyyədə) iştirakçılarına paylanmaq üçün xüsusi KP broşürü hazırlanacaq.

LTŞ-lar sosial-iqtisadi sorğuda (SİS), LTŞ-ların siyahıyaalınmasında və təsirlənmiş əmlakın inventarlaşdırılmasında iştirak edəcəklər. KP-nin hazırlanması və icrası mərhələsində təsirlənmiş şəxslərlə üzbəüz məsləhətləşmələr keçiriləcək. Onların fikirləri və təklifləri KP-nin planlaşdırılması və həyata keçirilməsi zamanı nəzərə alınacaq.

Rayon İcra Hakimiyyətləri və kənd icra nümayəndələri layihə barədə məlumatlandırılacaq və onların dəstəyi SİS-in, təsirlənmiş şəxslərin siyahıyaalınmasının və təsirlənmiş aktivlərin inventarlaşdırılmasının aparılması zamanı (milli qanunvericiliyə uyğun olaraq) təmin ediləcək.

KP-nin yekunlaşdırılmasından əvvəl təsirlənmiş şəxslərə sorğuların və qiymətləndirmənin nəticələri barədə (məsələn, vahid qiymətlər şəklində) məlumat veriləcək.

Şikayətlərlə bağlı əlaqə KP-nin hazırlanması və icrası mərhələləri boyunca davam etdiriləcək. LTŞ-ların və digər Tərəfdaşların fəal iştirakını təmin edən proseslər və mexanizmlər KP-larda ətraflı şəkildə göstəriləcək — burada məsləhətləşmə görüşlərinin tarixi, iştirakçıların siyahısı və iclas protokolları daxil ediləcək.

Bundan əlavə, LTŞ-larla və digər Tərəfdaşlarla bütün mərhələlərdə əlaqə şikayət mexanizmi vasitəsilə də mümkündür.

Mümkün olduqda, ADSEA (və/və ya onun KP məsləhətçiləri) məlumat kitabçaları, telefon zəngləri, elektron poçt və mesajlaşma proqramları (məsələn, WhatsApp, Telegram) kimi vasitələrdən istifadə edəcək, həmçinin ümumi məlumatları KİV vasitəsilə yayımlayacaq və yerli icra orqanlarının informasiya lövhələrində elanlar yerləşdirəcək.

7 ŞİKAYƏT MEXANİZMİ

AYİB layihə ilə bağlı Tərəfdaşlar tərəfindən irəli sürülən narahatlıqların və/və ya sualların səmərəli, operativ, şəffaf, ayrı-seçkiliyə yol verilmədən və ədalətli, həmçinin qənaətcil şəkildə nəzərdən keçirilməsi və həll edilməsi üçün şikayət mexanizminin yaradılmasını tələb edir.

Bu məqsədlə, 2025-ci ilin may ayında ADSEA mövcud əlaqə və ünsiyyət kanallarından istifadə etməklə və onları AYİB standartlarına cavab verən tədbirlərlə gücləndirməklə layihə üzrə Xarici Tərəfdaşlar üçün Şikayət Mexanizmini hazırlamışdır (**Şəkil 5**). Tərəfdaşlar 2025-ci ilin iyun, iyul və avqust aylarında keçirilən ilkin mərhələ məsləhətləşmələri zamanı bu Şikayət Mexanizmi barədə məlumatlandırılmışlar.

Hazırda ADSEA tərəfindən şikayətlər və müraciətlər aşağıdakı kanallar vasitəsilə qəbul edilir:

- ADSEA Çağrı Mərkəzi tərəfindən idarə olunan “955” qaynar xətti (mərkəzi səviyyədə) – müvafiq zənglər Gəncədəki ADSEA-ya yönləndirilir. Bakıdakı çağrı mərkəzi həftənin 7 günü, 24 saat fəaliyyət göstərir, Gəncədəki ADSEA isə 09:00-dan 21:00-dək, həftənin 7 günü fəaliyyət göstərir;
- ADSEA-nın rəsmi internet sahifəsi vasitəsilə daxil olan müvafiq şikayətlər və müraciətlər Gəncədəki ADSEA-ya yönləndirilir;
- www.enezaret.az adlı Onlayn İctimai Monitoring Platforması vasitəsilə daxil olan müvafiq şikayətlər və müraciətlər ADSEA-nın Baş ofisinə və Gəncə nümayəndəliyinə ötürülür;
- Facebook, Telegram, Instagram və digər sosial media vasitələri;
- Bakı və ya Gəncədəki ADSEA ofisinə daxil olan yazılı şikayətlər və müraciətlər aşağıdakı əlaqə vasitəsilə qəbul edilir:

ADSEA mərkəzi ofisi

Moskva prospekti 67, AZ 1012 Bakı, Azərbaycan
Tel: (+99412) 431-47-67/87, WhatsApp (+994 55) 209 95 59
Çağrı mərkəzi: 955 və ya (+994 12) 525 02 25
Faks: (+99412)430-28-87
E-poçt: info@adsea.gov.az
Vebsayt: <https://adsea.gov.az/>

ADSEA Gəncə

Gəncə, Üzeyir Hacıbəyov küçəsi 76, AZ2001
Tel: (+99422) 255-77-29, (+99422) 265-00-09

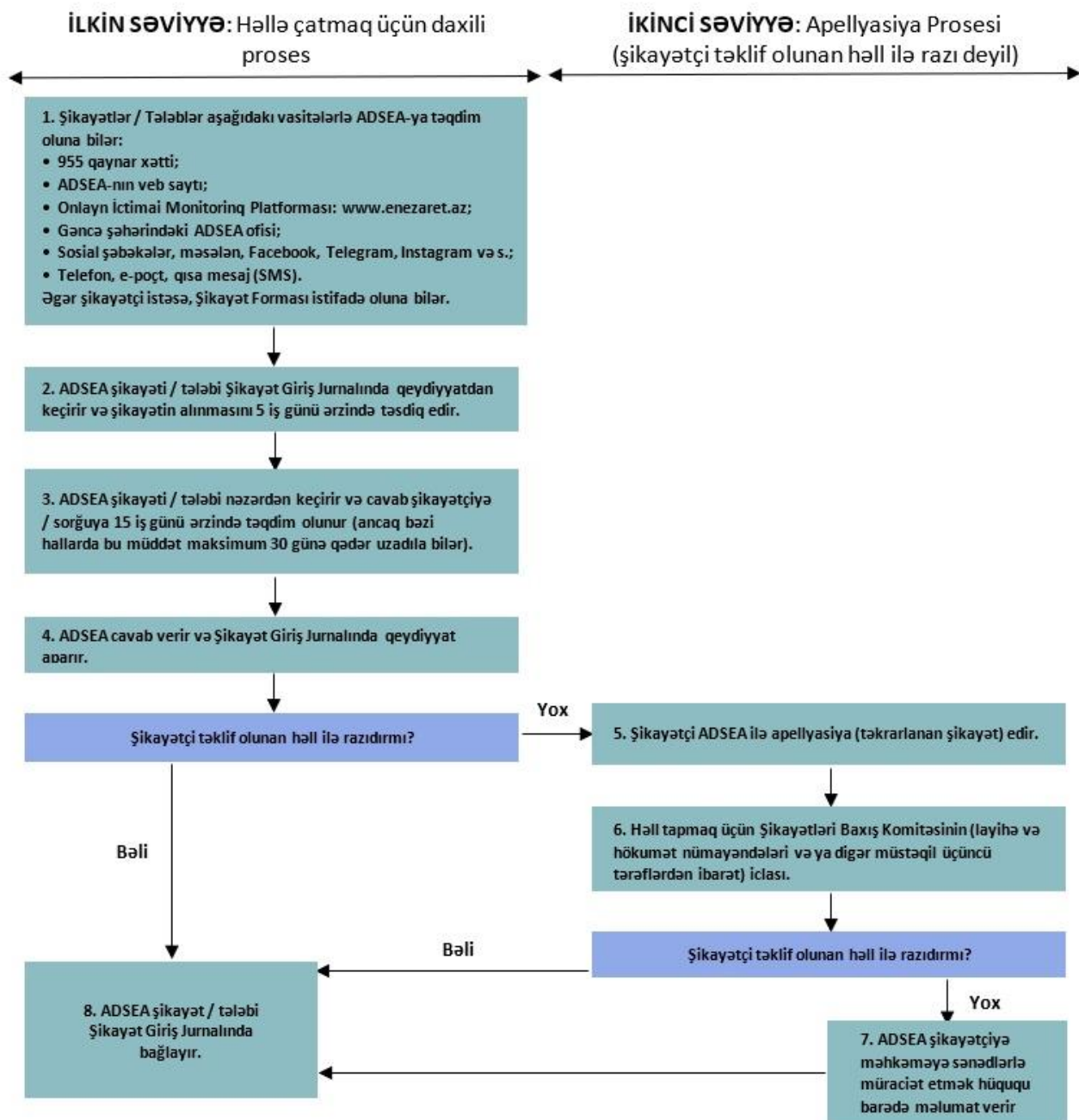
ADSEA mövcud praktikanı saxlayacaq və aşağıda təsvir edildiyi kimi onu tamamlayacaq. Şikayətlər və təkliflər ADSEA-ya yazılı şəkildə, TCP-da təqdim edilmiş Nümunəvi İctimai Şikayət Formundan istifadə etməklə təqdim edilə bilər. Belə formalar İngilis və Azərbaycan dillərində elektron formatda ADSEA-nın veb saytında və/və ya Layihənin veb sahifəsində yayımlanacaq və həmçinin çap olunmuş formada Gəncə şəhərindəki ADSEA ofisində, Gəncə icra hakimiyyətində və digər yerlərdə yerləşdirilmiş şikayət qutularının yanında mövcud olacaq.

Telefon, e-poçt, poçt, qısa mesaj (SMS), ani mesajlaşma proqramları və/və ya sosial media hesabları vasitəsilə daxil olan şikayətlər də qeydiyyatla alınacaq və nəzərdən keçiriləcək. Şikayət etmək pulsuzdur və ödəniş tələb etmir. 30 Sentyabr 2015-ci il tarixli “Vətəndaşların müraciətlərinin araşdırılması qaydası haqqında” qanuna (Maddə 6) əsasən anonim şikayətlər nəzərdən keçirilməyəcək. Lakin AYİB tələb edir ki, şikayət mexanizmi **anonim şikayətlərin** verilməsinə və həllinə imkan versin. Bu boşluğu aradan qaldırmaq üçün ADSEA anonim olaraq da şikayətlər qəbul edəcəyini təsdiqləyir. Əgər müraciətçi şikayəti anonim və ya üçüncü tərəf vasitəsilə təqdim etməyi üstün tutarsa, bu qəbul ediləcək. Lakin tövsiyə olunur ki, müraciətinin əlaqə məlumatları paylaşılaraq şirkətin şikayətə yazılı cavab verə bilməsi təmin edilsin.

Milli qanunvericiliyə görə, müraciət əsasında başlanmış inzibati prosedurun müddəti onun qəbul edildiyi tarixdən 15 iş günü təşkil edir, lakin bəzi hallarda bu müddət 30 günədək uzadıla bilər.

Şirkətə ünvanlanan bütün şikayətlər Şikayət (və Sorğu) Jurnalında qeyd ediləcək, bu jurnal Layihənin bütün həyata keçirilmə dövrü ərzində saxlanılacaq və təhlil ediləcək.

ADSEA həmçinin apellyasiya mexanizmi yaradacaq, o cümlədən şikayətlərin nəzərdən keçirilməsi üzrə komitə təşkil ediləcək. Əgər müraciətçilər təklif olunan həll ilə razı deyilsə, onlar bu apellyasiya mexanizmi vasitəsilə şikayət edə bilərlər. Belə halda müraciətçi ADSEA-ya müraciət edərək bildirecək ki, təklif olunan həll ilə razı deyillər və apellyasiya etmək istəyirlər. Şikayətlər komitəsi toplanacaq. Komitəyə layihə və hökumət nümayəndələri və ya digər müstəqil üçüncü tərəflər daxil olacaq. Komitə şikayəti və rədd edilmiş təklif olunan həlli öyrənəcək və başqa bir həllin uyğun olub-olmadığını nəzərdən keçirəcək. Hər hansı alternativ həll müraciətçi ilə müzakirə ediləcək. Apellyasiya zamanı alternativ həll tapılmazsa, bu müraciətçiyə bildirilməlidir.

Hazırlanıb: ƏMTQ Məsləhətçisi tərəfindən

Şəkil 5. Layihə üzrə Şikayətlərin Həlli Prosesi Cədvəli**8 MƏSULİYYƏTLƏR, İCRA MƏXANİZMLƏRİ VƏ BÜDCƏ****8.1 Rollar və məsuliyyətlər**

ADSEA hazırkı KÇ və yaxın gələcəkdə hazırlanacaq KP-nin icrasına cavabdeh olacaq. Layihənin icrasında iştirak edən bütün tərəflər, o cümlədən Tikinti Müqaviləçiləri, bu KÇ-də göstərilən tələblərə əməl etməlidirlər.

Layihə KÇ və yaxın gələcək KP-nin icrasında iştirak edən institut və təşkilatların rolları və məsuliyyətləri aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir.

Cədvəl 3. KÇ/KP üçün Təşkilati Tənzimləmələr

Nö	Təşkilatın adı	Vəzifə və məsuliyyətlər
1	Müvafiq İcra Hakimiyyəti	<ul style="list-style-type: none"> Dövlət ehtiyacının mövcudluğu barədə qərar qəbul edir (Dövlət ehtiyacları üçün torpaq əldə olunması haqqında Qanunun 9.1-ci maddəsində nəzərdə tutulduğu kimi), Torpaq inzibatchılığı və qanunla müəyyən edilmiş torpaqla əlaqəli tənzimləmələr üzrə birbaşa yurisdiksiyaya malikdir, Layihə məsləhətçilərinə sorğuların aparılmasında dəstək göstərir, icma ilə əlaqəli sosial-iqtisadi məlumatlar və inkişaf planları təqdim edir, Şikayətlərin və narazılıqların həllinə kömək edir və digər məsələlərin həllində iştirak edir, LTŞ-ları KP-nin icra prosedurları və ödənişlər barədə məlumatlandırmaqda ADSEA və ya onun Layihə İdarəetmə Vahidinə (LİV) dəstək göstərir, məsləhətləşmələrin, məlumatların açıqlanması və kompensasiyanın verilməsi təşkilində yardım edir.
2	ADSEA	<ul style="list-style-type: none"> Layihənin ümumi məsuliyyəti və nəzarətinə cavabdehdir, Su sektorunda Səlahiyyətli Dövlət Orqanı kimi fəaliyyət göstərir, KÇ və KP sənədlərini müvafiq İcra Hakimiyyətinə təsdiq üçün təqdim edir, Kadastr planlarının hazırlanması üçün AR İqtisadiyyat Nazirliyinə və onun Əmlak Məsələləri Dövlət Xidmətinə müraciət edir, KP-nin icrası üçün büdcə ayrılması üçün AR Maliyyə Nazirliyinə müraciət edir, Agentliklərarası koordinasiya və əlaqələndirməni həyata keçirir.
3	ADSEA-nın Torpaq Əldəetmə Bölməsi, LİV-in dəstəyi ilə (LİV ADSEA adından fəaliyyət göstərəcək)	<ul style="list-style-type: none"> KP-nin hazırlanmasını koordinasiya edir, əsas tərəfdaşlar, o cümlədən təsirlənmiş icmalar və yerli hakimiyyətlərlə məsləhətləşmələrin aparılmasını təmin edir, Torpaq əldə olunması və köçürülmə fəaliyyətlərini Əmlak Məsələləri Dövlət Xidməti və Müvafiq İcra Hakimiyyəti ilə koordinasiya edir, KP-nin layihəsini nəzərdən keçirir və razılıq və təsdiq üçün müvafiq orqanlara təqdim edir, LTŞ-ların köçürülmə prosesi, kompensasiya prosedurları və digər müvafiq layihə inkişafı barədə məlumatlandırılmasını təmin edir, KP barədə təsirlənmiş icmaların məlumatlandırılmasını və onların narahatlıqlarını ifadə etməsi və rəy verməsi üçün ictimai məsləhətləşmələr və icma görüşləri təşkil edir, KP-nin hazırlanması və icrasını təmin etmək üçün xarici məsləhətçilərlə, məsələn KP hazırlanması və icrası üzrə məsləhətçilərlə əməkdaşlıq edir, KP-nin icrasını planlaşdırır və kompensasiyanın paylanmasını idarə edir, KP-nin icrasının, o cümlədən torpaq əldə olunması, kompensasiyanın paylanması və köçürülmə fəaliyyətlərinin plan üzrə aparılmasını nəzarətdə saxlayır, KP-nin icrası üçün lazım olan maliyyə resurslarının ayrılmasını təmin edir, Müstəqil monitoring agentlikləri və məsləhətçilərlə koordinasiya edir, Daxili monitoringin düzgün aparılmasını və nəticələrinin açıqlanmasını təmin edir, eventual ekspropriasiya işlərini başlatır, Effektiv və əlçatan Şikayət Mexanizminin mövcudluğunu təmin edir, PAP-lar

No	Təşkilatın adı	Vəzifə və məsuliyyətlər
		tərəfindən qaldırılmış şikayətlərin şəffaf və vaxtında cavablandırılmasını və mümkün olduqda həllini təmin edir, <ul style="list-style-type: none"> Prosesdə iştirak edən tərəflər üçün təlim və imkanların artırılmasını təmin edir.
4	Digər Agentliklər və Təşkilatlar	
4.1	AR Maliyyə Nazirliyi	<ul style="list-style-type: none"> Maliyyə Nazirliyi köçürülmə planlarının icrası üçün dövlət büdcəsində tələb olunan maliyyə resurslarını planlaşdırır və onları qanunla müəyyən edilmiş qaydada ADSEA-ya təqdim edir.
4.2	AR İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Əmlak Məsələləri Dövlət Xidməti	<ul style="list-style-type: none"> Əmlakın mülkiyyət vəziyyəti və digər müvafiq məlumatların verilməsinə cavabdehdir və səlahiyyətinə uyğun olaraq torpaq mülkiyyətinin dövlət qeydiyyatına və kadastr planlarının hazırlanmasına məsuliyyət daşıyır.
4.3	Məhkəmələr	<ul style="list-style-type: none"> Müraciət edilmiş işləri nəzərdən keçirir, Qulaq asma iclaslarını keçirir və torpağın ekspropriasiya edilə biləcəyinə və hansı qiymətə veriləcəyinə qərar verir. <p><i>İctimai ehtiyaclar üçün torpaq alınması ilə bağlı problemlə işlərin həllində əsas qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı olacaq.</i></p>
5	Məsləhətçilər	
5.1	KP hazırlığı üzrə Məsləhətçi	<ul style="list-style-type: none"> KP-lərin AYİB tələblərinə və milli qanunvericiliyə uyğun hazırlanmasını təmin etmək. KP məskunlaşma, kompensasiya və yaşayış səviyyəsinin bərpası ilə bağlı bütün aspektləri əhatə etməlidir, Təsirlənmiş əhali, o cümlədən həssas qruplar (məsələn, qadınlar, yaşlılar, əlillər), torpaq mülkiyyəti və təsərrüfat fəaliyyəti barədə sosial-iqtisadi ilkin məlumatları toplamaq və KP-lərin siyahısını aparmaq, Layihədən birbaşa və ya dolayı təsirlənəcək şəxsləri müəyyən etmək, Layihədən təsirlənmiş torpaq və əmlakın (məsələn, binalar, əkinlər, ağaclar) inventarını hazırlamaq, Təsirlənmiş şəxslərin hazırlanma prosesində məsləhətləşdirilməsini və onların rəy və təkliflərinin plana daxil edilməsini təmin etmək, Təsirlənmiş şəxslər üçün kompensasiya məbləğləri və mexanizmlərini, o cümlədən nağd və ya təbii kompensasiyanı müəyyən etmək, Təsirlənmiş şəxslərin yaşayış səviyyəsinin bərpası və ya yaxşılaşdırılması üçün tədbirlər təklif etmək, Təsirlənmiş şəxslərin torpaq əldə edilməsi və məskunlaşma prosesi ilə bağlı narahatlıqlarını və şikayətlərini qaldıra bilməsi üçün əlçatan şikayət mexanizmi təklif etmək.
5.2	KP icrası üzrə Məsləhətçi (eyni Məsləhətçi davam edə bilər)	<ul style="list-style-type: none"> KP icrasının vəziyyətini, daxil edilmiş şikayətlərin detalları və necə həll edildiyini mütəmadi olaraq izləmək, Torpaq alınması, kompensasiyaların paylanması və məskunlaşma fəaliyyətlərinin gedişatını izləmək, Siyahıyaalma tamamlandıqdan sonra həssas təsirlənmiş şəxslər müəyyən edilərsə, KP icra üzrə məsləhətçi onları proses boyu dəstəkləmək üçün peşəkar vəkillər təyin edəcək və hər hansı şikayət yarandıqda müstəqil məsləhətçi kimi çıxış edəcək, Torpaq alınması və məskunlaşma zamanı ortaya çıxma biləcək hüquqi məsələlərin həllinə kömək etmək, Şikayət mexanizminin təsirlənmiş tərəflər üçün effektiv şəkildə çatdırılmasını və işlək vəziyyətdə olmasını təmin etmək.
5.3	Ətraflı Dizayn Məsləhətçiləri / texniki məsləhətçi	<ul style="list-style-type: none"> KP hazırlanması üçün SMZ, GIS, layihə komponentləri və obyektlər və digər müvafiq texniki məlumatları təmin etmək.
6	AYİB	<ul style="list-style-type: none"> Layihənin uyğunluq monitorinqi, dövrü nəzarət, ADSEA tərəfindən hazırlanan KÇ, KP və monitorinq hesabatlarının təsdiqi; KP-nin nəzərdən keçirilməsi, müqavilə bağlanması üçün icazə verilməsi və monitorinq nəticələrinə əsaslanaraq tikinti işlərinə başlamaq üçün bildirişlərin verilməsi.

8.2 Zaman cədvəli

Aşağıdakı cədvəl KP hazırlanması çərçivəsində həyata keçiriləcək fəaliyyətlərin nümunəvi vaxt cədvəlini ümumiləşdirir.

Cədvəl 4. KP üçün Təxmini İcrası Cədvəli

#	Fəaliyyət / Ay	0	1	2	3	4	5	7	8	9	10	11	12	13-...
1.	KP-nin Hazırlıq Şərtlərinin hazırlanması													
2.	KP / Yenidən Köçürmə Məsləhətçisinin müqavilələşdirilməsi; KP-nin hazırlanması üçün fəaliyyət planı və qrafikin tərtib edilməsi													
3.	KP-nin ilkin layihəsinin hazırlanması, o cümlədən sosial-iqtisadi sorğu, məsləhətləşmələr, PAP-ların siyahıya alınması və təsərrüfat inventarının və qiymətləndirilməsinin aparılması													
4.	KP-nin ilkin layihəsinin AYİB-ə təqdim edilməsi													
5.	KP-nin yekunlaşdırılması və AYİB tərəfindən təsdiqi													
6.	KP-nin Azərbaycan dilinə tərcüməsi, müvafiq orqanlar tərəfindən təsdiqi və açıqlanması													
7.	Şikayətlərin idarə olunması													Davamlı öhdəlik
8.	LTŞ-lara kompensasiya ödənişlərinin çatdırılması													
9.	Dolanışığın bərpası üzrə fəaliyyətlər													KP üzrə davam edir
10.	Monitoring və qiymətləndirmə fəaliyyətləri													KP-nin həyata keçirilməsi zamanı və yaşayış qaynaqlarının bərpası tamamlanana qədər
11.	Daxili Bitirmə Audit və Hesabatı													Kompensasiyalar ödənildikdən və yaşayış qaynaqlarının bərpası tamamlandıqdan sonra

8.3 Bütçə

KP-nin hazırlanması üçün xərclər Layihənin ümumi büdcəsinə daxil ediləcək və AYİB vəsaitləri hesabına maliyyələşdiriləcək. Belə xərclərə kadastr qiymətləndirməsi, təsirlənmiş əmlakın inventarizasiyası, KP-ların siyahıya alınması, SİS və əmlakın qiymətləndirilməsi (lisensiyalı qiymətləndirmə şirkətinin iştirakı ilə), müvafiq məsləhətləşmələrin keçirilməsi və dolanışığın bərpası üçün əlavə tədbirlərin hazırlanması daxildir.

Layihə KP-nin ilkin variantında həm resettlementin dizaynı, həm də həyata keçirilməsi üçün ətraflı bütçə (təxmini ehtiyat və inzibati xərclər daxil olmaqla) təqdim olunacaq. Bu bütçə siyahıya alma, inventarizasiya, SİS və əmlakın qiymətləndirilməsi başa çatdıqdan sonra hazırlanacaq.

KP-nin həyata keçirilməsi bu torpaq əldə etmə və köçürülmə üçün Azərbaycan Respublikası Hökuməti tərəfindən ayrılan dövlət büdcəsi hesabına maliyyələşdiriləcək.

ADSEA KP-nin həyata keçirilməsinə cavabdehdir, o cümlədən kompensasiyaların ödənilməsi, digər dəstək növlərinin təmin edilməsi və şikayət mexanizminin tətbiqi üzrə monitoring aparmaq.

Qeyd: Köçürülmə xərcləri ÇSTQ obyektlərinin SMZ ölçüsü nə qədər böyükdürsə, bir o qədər yüksək olacaq.

9 MONİTORİNG VƏ HESABATLIQ

Monitorinqin əsas məqsədi KP-nin həyata keçirilmə prosesinin gedişatını, köçürülmə və dolanışığın bərpası tədbirlərinin nəticələrini, onların KP-ların həyat səviyyəsinə təsirini, KP məqsədlərinə çatma dərəcəsini və düzəliş tədbirlərinə olan ehtiyacı qiymətləndirməkdir.

9.1 Daxili monitoring

KP-nin hazırlanması çərçivəsində konkret monitoring fəaliyyətləri və göstəricilər müəyyən ediləcək. Monitoring göstəricilərinə sərf olunan resursları və əldə olunan nəticələri xarakterizə edən keyfiyyət və kəmiyyət göstəriciləri, həmçinin uyğunluğun qiymətləndirilməsi mərhələləri, monitoringin tezliyi, monitoringin keçirilməsi, nəticələrin qiymətləndirilməsi və zəruri hallarda düzəliş tədbirlərinin görülməsi funksiyaları / məsuliyyətləri daxil olacaq. Monitoring göstəriciləri aşağıdakılar ola bilər:

- KP məqsədlərinin həyata keçirilməsi və bu planlara ayrılmış resurslar üçün bütün vəzifələrin yerinə yetirilmə dərəcəsi.
- Yumşaldıcı tədbirlərin həyata keçirilməsinin qiymətləndirilməsi, onların effektivliyi və milli qanunvericilik və AYİB tələblərinə uyğunluq dərəcəsi.
- Köçürülmə və dolanışığın bərpası fəaliyyətlərinin ümumi xərcləri və vəsaitlərin istifadəsi üzrə cədvələ uyğunluq.
- Kompensasiya təmin etmək üçün bağlanmış fərdi müqavilələrin sayı.
- Keçid dövründə yardıma müraciət edən LTŞ-ların sayı və onlara göstərilən yardım növləri.
- Nağd kompensasiya almış LTŞ-ların sayı və vəsaitlərin istifadəsi yolları.
- Əlilliyi olan və ya həssas kateqoriyaya aid LTŞ-ların siyahısı və onlara göstərilən yardım növləri.
- LTŞ-ların dolanışığın bərpasına yardım edən mütəxəssislərin hesabatları.
- Fiziki və ya iqtisadi köçürülmə əvvəlindəki baza vəziyyətinə nisbətən LTŞ-ların sosial-iqtisadi vəziyyətinin qiymətləndirilməsi (cins və həssaslıq səviyyəsinə görə ayrı-ayrılıqda).
- LTŞ-ların dolanışığın bərpası dərəcəsinin qiymətləndirilməsi.
- Şikayət mexanizminin effektivliyi:
  - Alınan və həll edilmiş şikayətlərin sayı və həll müddəti.
  - İcmal və həll üçün gözləyən şikayətlərin sayı.
  - Məhkəməyə verilmiş şikayətlərin sayı və onların həll müddəti və s.
- KP-nin həyata keçirilməsində iştirak edən tərəfdaşlarla keçirilmiş məsləhətləşmələrin gündəmləri və nəticələri, o cümlədən iclas protokolları və iştirakçıların imzaları ilə siyahısı.

Daxili monitoringin nəticələri AYİB-ə təqdim olunacaq.

9.2 Layihənin icrasına dövlət orqanları və AYİB tərəfindən nəzarət

KP-nin icrası milli qanunvericiliyə uyğun olaraq İcra Hakimiyyətləri tərəfindən və AYİB-in layihə idarəetmə prosedurlarına uyğun olaraq monitoring ediləcək.

İcra prosesində boşluqlar və ya milli və AYİB siyasətlərinə uyğunluq pozuntuları aşkar edilərsə, düzəliş tədbirləri təklif olunacaq və ADSEA onların həyata keçirilməsi üçün cədvəl və fəaliyyət planı təqdim edəcək.

9.3 Köçürülmə Planının icrasının yekun hesabatı

ADSEA dolanışığının bərpası tədbirləri başa çatdıqdan sonra KP-nin icrasını audit edərək, həyata keçirilmiş KP-nin məqsədlərinə çatıb-çatmadığını və LTŞ-ların dolanışığı səviyyəsinin layihə əvvəlki vəziyyətinə bərpa olunub-olunmadığını və ya yaxşılaşdırıldığını yoxlayacaq.

Köçürülmə Yekun Hesabatı hazırlanacaq və AYİB-ə təqdim olunacaq ki, əlavə tədbirlərin görülmə-görülməməsi qərarlaşdırılsın.